

Algemeen ambtsbericht Turkije

Datum 28 juli 2013

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Directie Consulaire Zaken en Migratiebeleid Afdeling Migratie en Asiel T- 070 - 3485612
Redacteur(en):	DCM/MA

Inhoudsopgave

	Colofon	2
	Inhoudsopgave	3
1	Veiligheidssituatie.....	6
1.1	Politieke context	6
1.2	Veiligheidssituatie	10
2	Mensenrechten.....	16
2.1	Nationale wetgeving	16
2.2	Toezicht	19
2.3	Naleving en schendingen	20
2.3.1	Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid	20
2.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	24
2.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging.....	24
2.3.4	Documenten en bewegingsvrijheid	29
2.3.5	Rechtsgang	30
2.3.6	Arrestaties en detenties	31
2.3.7	Foltering, mishandeling en bedreiging.....	33
2.3.8	Ontvoeringen	34
2.3.9	Buitengerechtelijke executies en moorden.....	35
2.3.10	Doodstraf	36
2.3.11	Bloedwraak en eerwraak	36
2.4	Positie van specifieke groepen.....	36
2.4.1	Koerden	36
2.4.2	Vrouwen	39
2.4.3	Minderjarigen	41
2.4.4	Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender (LGBT)	43
2.4.5	Dienstplichtigen	46
3	Migratie	50
3.1	Migratiestromen.....	50
3.2	Terugkeer en hervestiging	50
3.3	Iraakse vluchtelingen.....	50
3.4	Oeigoerse vluchtelingen	50
3.5	Syrische vluchtelingen	51
3.6	Activiteiten internationale organisaties.....	52
3.7	Opvang van binnenlandse ontheemden	53
3.8	Standpunt UNHCR.....	53
4	Literatuurlijst.....	54

Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Turkije beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Turkije en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Turkse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in Turkije (laatstelijk 3 februari 2012). In een separaat ambtsbericht (17 juli 2002) werd de dienstplicht in Turkije behandeld. Het voorliggende algemeen ambtsbericht beslaat de periode van februari 2012 tot en met juli 2013.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Ankara en Istanbul aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen.

In hoofdstuk een wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek en veiligheidsgebied.

In hoofdstuk twee wordt de mensenrechtensituatie in Turkije geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht.

In hoofdstuk drie komen de opvang van binnenlands ontheemden en activiteiten van internationale organisaties, evenals het standpunt van UNHCR, aan de orde.

1 Veiligheidssituatie

1.1 Politieke context

Oordeel Constitutioneel Hof over presidentsverkiezingen van augustus 2014

Op 15 juni 2012 sprak het Constitutionele Hof zich uit over het beroep dat oppositiepartij CHP had ingesteld tegen een in januari 2012 door het parlement aangenomen wet over de ambtstermijn van president Gül.

Het Constitutionele Hof bepaalde dat de termijn voor Gül zeven jaar is en dat hij herkiesbaar is. Aangenomen wordt dat premier Erdoğan zich verkiesbaar zal willen stellen voor het ambt van president van de Republiek Turkije.¹ De nieuwe wet scheidt de mogelijkheid dat president Gül zich opnieuw verkiesbaar stelt.²

Herverkiezing Erdoğan tot AKP-partijleider

Op 30 september 2012 vond een buitengewoon partijcongres van de regerende AKP plaats. Daarbij werd premier Erdoğan voor de vierde keer tot partijleider verkozen. Zijn positie in de partij is onbetwist.³

Lokale verkiezingen van maart 2014

In oktober 2012 gaf regeringspartij AKP te kennen de presidentsverkiezingen en de lokale verkiezingen niet beide in 2014 te willen organiseren. De AKP stelde voor via een grondwetswijziging de lokale verkiezingen te vervroegen van maart 2014 naar oktober 2013. De grondwetswijziging kwam echter zeven stemmen tekort voor de benodigde tweederde meerderheid. De AKP kondigde daarop aan een nieuw voorstel te zullen indienen. Onduidelijk is hoe de laatste stand van zaken is.

Voorstel instellen presidentieel systeem in Turkije

Het proces om een nieuwe grondwet voor te bereiden⁴ beoogt de grondwet uit de jaren tachtig van de vorige eeuw te hervormen en speelt onder meer tegen de achtergrond van de eind 2012 gestarte poging van de Turkse regering om te werken aan een oplossing voor de Koerdische kwestie.⁵ Daarnaast is het voorbereidingsproces van de nieuwe grondwet door regeringspartij AKP aangegrepen om een voorstel te lanceren voor een presidentieel systeem. Premier Erdoğan hoopt bij de presidentsverkiezingen van 2014, na drie termijnen als premier, mee te dingen naar het hoogste ambt in Turkije.⁶

De mogelijkheid bestaat dat de Koerdische BDP steun zal geven aan het AKP-voorstel voor een presidentieel systeem in ruil voor steun van de AKP voor Koerdische eisen, zoals decentralisatie van bestuur en erkenning van de Koerdische taal. AKP en BDP samen hebben niet genoeg parlementair draagvlak voor een tweederde meerderheid, maar de grondwet is in Turkije ook via een referendum te amenderen. Voor het houden van een referendum zijn 330 stemmen nodig. Op dit

¹ Turkey: Could Ankara make a switch to a powerful presidency?, www.eurasianet.org (14 juni 2012).

² Turkey: Is top political team breaking up, www.eurasianet.org (5 december 2012).

³ Erdoğan gaat steeds meer op autoritaire Poetin lijken, Het Financieele Dagblad (4 oktober 2012); Turkey: Erdogan lays ground for presidential bid, Oxford Analytica (1 oktober 2012); Erdoğan aast al op presidentschap, Volkskrant (28 september 2012).

⁴ Zie ook paragraaf 2.1 Nationale wetgeving.

⁵ In Turkey, Erdogan finds obstacles in his push for reform, Stratfor – Global Intelligence (18 april 2013).

⁶ In Turkey, Erdogan finds obstacles in his push for reform, Stratfor – Global Intelligence (18 april 2013).

moment bezet regeringspartij AKP 326 zetels, BDP heeft er 29, samen genoeg om een referendum mogelijk te maken.⁷

Het presidentieel systeem zoals de AKP voor ogen staat, zal de staatsmacht concentreren in handen van het staatshoofd. Zo zou de president decreten mogen uitvaardigen, is de president verantwoordelijk voor vrijwel alle belangrijke benoemingen en kan de president ministers naar huis sturen.

Kabinetswijziging

In januari 2013 werd een viertal ministers tussentijds vervangen. Idris Sahin werd als minister van Binnenlandse Zaken opgevolgd door de Koerd Muammer Güler, die overigens niet geheel van onbesproken gedrag was. Hij was gouverneur van Istanbul ten tijde van de moord op Hrant Dink.⁸ Met de vervanging van Ertuğrul Günay door Ömer Çelik als minister van Cultuur is de laatste sociaal-democraat uit de regering verdwenen. Op Onderwijs werd Ömer Dinçer vervangen door Nabi Avci. Ten slotte werd minister van Gezondheid Akdağ vervangen door Mehmet Muezzinoğlu.

Gesprekken Öcalan – Turkse overheid

In oktober 2012 zouden gesprekken zijn begonnen tussen PKK-leider Abdullah Öcalan en het hoofd van de Turkse veiligheidsdienst, Hakan Fidan. Daarbij zou volgens Turkse media overeenstemming zijn bereikt over een vierstappenplan. Volgens dit plan zouden er eerst een staakt-het-vuren en ontwapening moeten komen, waarna gewapende PKK-strijders zich zouden moeten terugtrekken van Turks grondgebied, met een amnestie voor velen en verbanning voor een kerngroep.⁹ Een *Peace Council* moet erop toezien dat terugtrekkende PKK-strijders geen slachtoffer worden van overheidsgeweld (dit gebeurde wel in 1999 na een oproep van Öcalan tot terugtrekking). De Turkse regering voerde in 2010/2011 ook al gesprekken met PKK-leden in Oslo. Deze verliepen in het diepste geheim en liepen uiteindelijk vast.

De BDP zou overigens niet veel moeite hebben met het instellen van een presidentieel systeem. Een uitruil van belangen bij de grondwetsonderhandelingen tussen de AKP en de BDP (presidentieel systeem versus concessies aan de Koerden) lijkt waarschijnlijk.¹⁰

In ruil daarvoor zou de Turkse regering concessies moeten doen.¹¹ Volgens een goed ingevoerde bron zouden de eisen van PKK-leider Öcalan gematigd zijn: alleen herziening van de definitie van burgerschap (het beruchte artikel 66 van de Grondwet: 'Iedere Turk is een Turk') en een erkenning van de culturele rechten van minderheden. Ook moeten gouverneurs van provincies voortaan gekozen worden (thans worden de gouverneurs centraal vanuit Ankara benoemd).¹²

⁷ *In Turkey, Erdogan finds obstacles in his push for reform*, Stratfor – Global Intelligence (18 april 2013).

⁸ Zie ook paragraaf 2.3.1 *Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid*.

⁹ Het valt in het geheel niet uit te sluiten dat Turkije – bij succesvolle onderhandelingen – een beroep zal gaan doen op Europese landen om PKK-strijders op te nemen, die in Turkije niet meer welkom zijn.

¹⁰ *Turkey's Kurdish peace process advances Erdogan's aims*, Oxford Analytica (2 mei 2013).

¹¹ *Turkish drive for Kurdish peace deal could succeed*, Oxford Analytica (12 februari 2013).

¹² *Turkije en PKK boeken eerste succes*, Volkskrant (9 januari 2012).

De gesprekken tussen de PKK en de Turkse overheid werden overschaduwed door de moord op drie Koerdische vrouwen in het Koerdisch Informatie Centrum in Parijs op 10 januari 2013. Het ging om Sakine Cansiz, medeoprichtster van de PKK, Fidan Dogan, voorzitter van het Koerdische Informatie Centrum, en activiste Leyla Söylemez. Over eventuele daders en motieven is niets bekend.¹³

Intussen bleek er brede politieke steun voor het vredesproces, ook van de invloedrijke islamitische Gülen-beweging.¹⁴ Alleen de radicaalnationalistische oppositiepartij MHP,¹⁵ PKK-hardliners en mogelijke PKK-elementen die belang hebben bij instabiliteit voor criminele activiteiten als drugs- en mensenhandel verzetten zich.

Als onderdeel van de Turks-Koerdische vredesonderhandelingen liet de PKK op 13 maart 2013 acht gevangenen vrij. Het ging om zes Turkse militairen, een politieman en een overheidsfunctionaris.¹⁶

Op 21 maart 2013 riep PKK-leider Öcalan de PKK op tot een staakt-het-vuren.¹⁷ Kort daarna riep ook PKK operationeel commandant Murat Karayilan vanuit het Kandil-gebergte¹⁹ in het noorden van Irak op tot een wapenstilstand. Het Turkse leger beloofde geen militaire operaties meer te zullen ondernemen. Ook zouden er scenario's zijn voor de terugtrekking van PKK-strijders richting Irak of Syrië.

Op 25 april 2013 liet Murat Karayilan weten dat per 8 mei 2013 begonnen zou worden met de geleidelijke terugtrekking van de naar schatting nog in Turkije aanwezige 1500 tot 2000 PKK-strijders.²⁰ ²¹ Het wantrouwen was echter groot. In het verleden bleken aangekondigde wapenstilstanden en terugtrekkingen door de

¹³ *Grote woede om moord op PKK-oprichtster*, ANP (11 januari 2013); *Bom onder vredesproces*, De Telegraaf (11 januari 2013); *Erdoğan: Executies in Parijs werk PKK*, Volkskrant (14 januari 2013); *In Noord-Irak is gedode PKK'ster heldin*, NRC Handelsblad (14 januari 2013); *Tens of thousands attend Kurdish activists' funeral in Turkey*, Radio Free Europe/Radio Liberty (17 januari 2013).

¹⁴ *Zie ook paragraaf 2.4.8 Hizbollah en andere islamitische groeperingen van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.*

¹⁵ *Turkish drive for Kurdish peace deal could succeed*, Oxford Analytica (12 februari 2013).

¹⁶ *PKK laat acht Turkse gevangenen vrij*, Volkskrant (14 maart 2013); *PKK free Turkish hostages to reinforce peace talks with Erdogan government*, The Guardian (13 maart 2013).

¹⁷ De PKK begon de gewapende strijd in 1984. Sindsdien zouden er tussen de 40.000 en 45.000 mensen zijn omgekomen, alsmede een miljoen ontheemden en duizenden politieke gevangenen. Aanvankelijk wilde de PKK voor de bijna dertig miljoen Koerden die in het Midden-Oosten wonen, een onafhankelijk Koerdistan in het zuidoosten van Turkije en delen van de omliggende landen, waar Koerden een meerderheid vormen. Ooit was Koerden autonomie beloofd bij het uiteenvallen van het Ottomaanse Rijk in 1920, maar het moderne Turkije maakte een einde aan dit plan en voerde een streng assimilatiebeleid. Begin deze eeuw liet de PKK de eis voor onafhankelijkheid varen. De PKK liet enkele jaren geleden weten de wapens te willen inleveren in ruil voor meer politieke en culturele rechten voor Koerden. Turkije, de EU en de VS zien de PKK als een terroristische organisatie, die ook internationaal actief is.

¹⁸ *Eindelijk kunnen de wonden helen*, Trouw (22 maart 2013); *Van bloedige strijd naar concessies en vrede*, Volkskrant (22 maart 2013); *Boodschap Öcalan zorgt voor vreugde bij Koerden*, Trouw (22 maart 2013); *PKK ziet meer perspectief in politieke dan in militaire strijd, dat is heel goed nieuws*, Trouw (22 maart 2013); *Sfeer is ingrijpend veranderd*, Volkskrant (22 maart 2013); *Turkey: Kurdish cease-fire boosts peace prospects*, Oxford Analytica (21 maart 2013); *Turkey: The challenges of a truce with the PKK*, Stratfor – Global Intelligence (21 maart 2013); *Kurdish ceasefire boosts peace process in Turkey*, The Guardian (21 maart 2013); *Kurd rebel leader orders fighters to halt hostilities*, Reuters (21 maart 2013).

¹⁹ *The Kurdish Qandil Mountains*, Stratfor – Global Intelligence (28 maart 2013).

²⁰ *Beklemmende mist boven Tunceli*, Trouw (16 mei 2013); *Kurdish rebels begin withdrawal from Turkey*, The New York Times (8 mei 2013); *Le PKK entame son retrait historique de Turquie*, AFP (8 mei 2013); *Kurdish PKK rebels begin leaving Turkey after truce*, BBC News (8 mei 2013); *PKK begint met historische terugtrekking uit Turkije*, Trouw (8 mei 2013).

²¹ *Kurdish rebel group to withdraw from Turkey*, The New York Times (26 april 2013).

PKK vaak tijdelijk te zijn.²² Over de huidige stand van zaken met betrekking tot de aangekondigde terugtrekking zijn geen bijzonderheden bekend.

Premier Erdoğan maakte bekend een groep van wijzen in te stellen om met de bevolking te praten over het vredesproces. Op 5 april 2013 vond een eerste ontmoeting plaats tussen de premier en de groep van wijzen, samengesteld uit bedrijfsleven, academici en maatschappelijke organisaties.²³

Politieke onrust in steden

Eind mei 2013 leidde een vreedzame demonstratie tegen het kappen van bomen in het bij het Taksimplein gelegen Gezipark als gevolg van hard politieoptreden tot onlusten in Istanbul. De onlusten sloegen over naar andere steden. Er was sprake van uiting van onvrede in vele gelederen van de samenleving die steeds meer moeite kregen met de overheidsbevoogding en de sluipende wijze waarop premier Erdoğan en zijn AKP zich met de persoonlijke levenssfeer van de gewone Turken bemoeien. Tegen de demonstraties werd door de politie soms met buitensporig geweld opgetreden. Bij het geweld zouden tenminste vier personen zijn omgekomen, 7.500 mensen gewond geraakt en honderden personen gearresteerd. Huiszoekingen naar 'provocateurs' en 'terroristen', die hebben meegedaan aan de protestacties, gaan onverminderd door. Hoewel er nog steeds wordt geïnteresséerd, zijn de protesten in omvang en hevigheid afgenomen.²⁴

Buitenland

Turkije wil graag optreden als regionale grootmacht.²⁵ Ankara wil geen conflicten aan zijn grenzen, wil gezamenlijk werken aan het terrorisme-probleem en wil grenzen die open zijn voor Turkse handel en investeringen. De haalbaarheid van deze doelstellingen lijkt momenteel discutabel. Met veel landen in de regio heeft Turkije problemen.

Syrië

Het conflict in Syrië heeft negatieve gevolgen voor Turkije.²⁶ Duizenden Syrische vluchtelingen bevinden zich in opvangkampen en steden in het zuidoosten van Turkije. Er vallen Turkse slachtoffers door beschietingen vanuit Syrië op Turkse grensdorpen. Er zijn provocaties door het Syrische regime zoals het neerhalen van een Turks gevechtsvliegtuig.²⁷ In verband hiermee diende Turkije een officieel verzoek in bij de NAVO om Patriot-luchtafweerraketten te installeren aan de Turks-Syrische grens ter bescherming van de Turkse bevolking. Alleen Nederland, Duitsland en de VS beschikken over dit luchtafweersysteem. De drie landen installeerden Patriot-batterijen bij de steden Adana, Kahramanmaraş en Gaziantep.²⁸

Grote bezorgdheid bestaat er over de vrije rol die de Koerdische Democratische Unie Partij (PYD), nauw gelieerd aan de PKK, in het noordoosten van Syrië zou kunnen spelen.²⁹ In Turkije bestaat weinig steun voor het actief ondersteunen van het

²² Turkije houdt het hart vast, De Telegraaf (8 mei 2013).

²³ Turkey's Kurdish peace process advances Erdogan's aims, Oxford Analytica (2 mei 2013).

²⁴ Turkey: Protests likely to continue for several weeks, Oxford Analytica (4 juni 2013); De revolutie staat niet op het punt van uitbreken in Turkije, Volkskrant (4 juni 2013); Turkey protests damage Erdogan's political ambitions, Oxford Analytica (3 juni 2013); Protests spread in Turkey, Stratfor – Global Intelligence (3 juni 2013).

²⁵ Turkey's geographical ambition, Stratfor – Global Intelligence (1 mei 2013).

²⁶ Turkey's frustrations grow with Syrian civil war, International Institute for Strategic Studies (oktober 2012).

²⁷ Turkey bans Syrian flights from airspace, after Syrian ban, Radio Free Europe/Radio Liberty (14 oktober 2012).

²⁸ Turkey asks NATO for missile defense against Syria, Radio Free Europe/Radio Liberty (21 november 2012).

²⁹ Assessing the threat to Turkey from Syrian-based Kurdish militants, Jamestown Foundation (9 augustus 2012); Iraq-Syria: As Kurds enter the fray, risk of conflict grows, Integrated Regional Information Networks (IRIN) (2

Syrische verzet. De meeste Turken vinden dat Turkije zich verre moet houden van het conflict.

Ten aanzien van extremistische groeperingen in Syrië, waaronder Jabhat Al-Nusra, kwam Turkije geleidelijk aan tot het inzicht dat zij een risico vormen voor een 'somalisering' van Syrië en daarmee een risico voor de eigen Turkse veiligheid.³⁰ Turkije treedt daarom op tegen recrutering en bewapening van extremistische groeperingen in eigen land.

1.2 Veiligheidssituatie

Algemeen

Voor de veiligheidssituatie in Turkije zijn de strijd tegen de PKK in (voornamelijk) Zuidoost-Turkije en gewelddadigheden van extremistische groeperingen van belang. Zo zijn er in Turkije tal van gewelddadige, extremistische, radicaal- religieuze en etnische groeperingen actief.³¹ ³² Al deze groeperingen kunnen worden ingedeeld in groepen met een islamitische grondslag, groepen met een marxistisch-leninistische grondslag en militante Koerdische nationalistische/separatistische groepen.³³

Zuidoost-Turkije

De algemene veiligheidssituatie in sommige landelijke gebieden in Zuidoost-Turkije bleef in eerste instantie slecht als gevolg van voortdurende confrontaties tussen de PKK en de Turkse strijdkrachten.³⁴ De PKK intensiverde daarbij zijn militaire activiteiten, waarbij vrijwel dagelijks militaire operaties werden uitgevoerd.³⁵ In antwoord daarop voerden ook de Turkse strijdkrachten de strijd op, met regelmatige bombardementen op PKK-stellingen in het noorden van Irak.³⁶ Aan beide zijden steeg het dodental.³⁷

Op 2 september 2012 werden tien Turkse soldaten gedood en acht gewond bij een PKK-aanval in de zuidoostelijke provincie Sirnak.³⁸ Nadien escaleerde het geweld verder. In september 2012 zouden honderden PKK-strijders zijn gedood en velen

augustus 2012); *Turkey's frustrations grow with Syrian civil war*, Institute for Strategic Studies (oktober 2012); *Syria's Kurds: A struggle within a struggle*, International Crisis Group (22 januari 2013).

³⁰ In 1991 wierpen rebellen het bewind in Somalië omver. Vijandige clans vochten er om de macht en het land werd opgedeeld in tientallen koninkrijkjes. Sindsdien betekent de somalisering van een gebied het verdelen van een gebied in kleine stukken, zodat lokale krijgsheren het deelgebied gemakkelijk kunnen controleren en manipuleren.

³¹ *Country Reports on Terrorism 2011 – Turkey*, US Department of State (31 juli 2012).

³² Deze variëren van een aantal maoïstische clubjes tot het marxistische Revolutionaire Volksbevrijdingsfront DHKP/C, van de Turkse Hizbollah (dat geen banden heeft met de Libanese Hizbollah) en de zogeheten Turkse tak van Al-Qaeda tot de Koerdische afscheidingsbeweging PKK en haar dochterorganisatie, de Koerdische Bevrijdingshavikken (TAK).

³³ Zie ook *Country of Origin Information Report: Turkey*, Home Office UK (Londen, 9 augustus 2010).

³⁴ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

³⁵ Zie ook: *Turkey: The Kurdistan Workers' Party (PKK), including areas of operation and targets, methods of recruitment and activities; state response*, Immigration and Refugee Board of Canada (15 juni 2012).

³⁶ *Turkish warplanes hit Kurdish rebel hideouts in northern Iraq*, Radio Free Europe/Radio Liberty (10 september 2012); *World report 2013 – Turkey*, Human Rights Watch (31 januari 2013).

³⁷ *Het is ook oorlog in Oost-Turkije*, NRC Handelsblad (6 augustus 2012); *Tientallen doden door Turks-Koerdische strijd*, Trouw (6 augustus 2012); *Turkse leger doodt 100 Koerdische rebellen*, Volkskrant (6 augustus 2012); *Twenty-one dead in clashes with Kurdish rebels*, Radio Free Europe/Radio Liberty (24 augustus 2012).

³⁸ *Turkey: At least 18 dead in latest operation against Kurdish rebels*, Radio Free Europe/Radio Liberty (7 september 2012); *Kurdish rebels clash with Turkish forces, 29 reported killed*, Radio Free Europe/Radio Liberty (3 september 2012).

buiten gevecht gesteld. Dagelijks waren er berichten over aanslagen op militaire konvooien en afgelegen legerposten.³⁹

In de media was er kritiek op de strategie van het Turkse leger. Dat zou de PKK met teveel machtsvertoon bestrijden zonder effectief te zijn. Premier Erdoğan gaf tegelijkertijd aan dat hij bereid was te praten met de PKK, op voorwaarde dat die de wapens zou neerleggen. Verschillende Turkse bewindslieden suggereerden openlijk dat de verhoogde PKK- activiteiten een gevolg waren van actieve steun door het Syrische bewind. Tastbare bewijzen daarvoor werden echter niet geleverd.

Tot aan het begin van de onderhandelingen in oktober 2012 tussen de Turkse overheid en PKK-leider Öcalan vonden er nog regelmatig bombardementen plaats op stellingen van de PKK in het noorden van Irak. Volgens de *International Crisis Group* (ICG) vielen er van juni 2011 tot midden augustus 2012 711 dodelijke slachtoffers in het Koerdische conflict: 222 militairen, politiepersoneel en dorpsmilities, 405 PKK-strijders en 84 burgers.⁴⁰

Op 12 oktober 2012 werd het mandaat met een jaar verlengd om militaire operaties uit te voeren tegen de PKK in het noorden van Irak. Ook bestaat er sinds 2008 een trilateraal mechanisme tussen de VS, Irak en Turkije om de PKK te bestrijden. Daarvoor heeft Turkije militaire liaisons geplaatst bij de Iraakse autoriteiten in onder andere de stad Erbil en volgens onbevestigde bronnen ook Turkse troepen (tussen de 1.000 en 2.500 man) ter plekke.

Er zouden vanaf mei 2013 geen gebieden meer onder effectieve controle van de PKK staan. Hoewel betrouwbare gegevens ontbreken, vindt in Turkije ronseling van strijders plaats, vooral door de PKK. Van de PKK is bekend dat zij niet alleen in Turkije, maar ook in de buurlanden en onder Koerdische gemeenschappen in Europa strijders ronselt.

Het aantal confrontaties tussen de Turkse strijdkrachten en de PKK daalde echter aanzienlijk na de start van de vredesonderhandelingen in oktober 2012.

Koma Civakên Kurdistan (KCK)⁴¹ - processen

Op 18 oktober 2010 begon in Diyarbakir het proces tegen 151 (van de meer dan 1900) KCK-verdachten die werden beschuldigd van lidmaatschap van een illegale organisatie (de PKK). Veel van de verdachten hadden al meer dan 10 maanden in voorarrest gezeten.⁴² De KCK, een overkoepelende organisatie van Koerdische groeperingen, wordt door de overheid gezien als de civiele tak van de PKK. Het proces dat naar verwachting zeker nog enkele jaren zal voortduren, lijkt exemplarisch voor de gebreken aan strafprocessen in Turkije: lange voorlopige hechtenis zonder duidelijke aanklacht, een tenlastelegging met veelal onduidelijke

³⁹ *Turkey: Suspected Kurdish rebels kill 7 soldiers in convoy attack*, Radio Free Europe/Radio Liberty (18 september 2012).

⁴⁰ *Angst voor Syrische toestanden in Turkije*, Algemeen Dagblad (9 augustus 2012); *Displaced villagers unwilling to return for fear of more clashes*, Bianet (12 augustus 2012); *Aerial bombing forcing mass exodus from Şemdinli, mayor warns*, Bianet (31 juli 2012).

⁴¹ De KCK werd op 20 maart 2005 door Abdullah Öcalan opgericht in zijn *Declaration of Democratic Federalism in Kurdistan* onder de naam *Koma Komalên Kurdistan* (KKK). In 2007 kwam er een andere benaming: *Koma Civakên Kurdistan* (KCK). Doelstelling is het Koerdische volk op een autonome wijze te organiseren zonder natie-staatsvorming of de bestaande territoriale grenzen geweld aan te doen. Zie ook: *Turkey: The Kurdistan Workers' Party (PKK), including areas of operation and targets, methods of recruitment and activities; state response*, Immigration and Refugee Board of Canada (15 juni 2012).

⁴² *Koerdische zoons missen hun vader al te lang*, Nederlands Dagblad (17 april 2013).

beschuldigingen, een buitengewoon trage procesgang en onvoldoende toegang voor verdachten tot advocaten.

Op 3 januari 2013 legde een rechtbank in Diyarbakir tegen veertig Koerdische aangeklaagden uit de zuidoostelijke provincie Sirnak gevangenisstraffen op van drie maanden tot zeventien jaar wegens lidmaatschap van de KCK en betrokkenheid bij een terroristische organisatie. Zij waren in 2009 bij razzia's in samenhang met onderzoek naar de KCK gearresteerd.⁴³

Twee opeenvolgende KCK-zaken in Istanbul hebben nationaal en internationaal de aandacht getrokken. In de eerste rechtszaak die begon op 2 juli 2012, stonden 205 verdachten terecht. De tenlastelegging beslaat 2.401 pagina's en de verdachten worden onder meer beschuldigd van het 'maken van propaganda voor een illegale organisatie' en het 'ondersteunen of helpen van een illegale organisatie zonder er lid van te zijn'.

In de tweede rechtszaak staan vijftig verdachten terecht, onder wie 46 advocaten (van wie er 36 sinds november 2011 in voorarrest zitten), die in het verleden betrokken zijn geweest bij de verdediging van PKK-leider Öcalan. De advocaten worden verdacht van het 'doorsluizen van orders', waardoor zij zich schuldig hebben gemaakt aan het 'ondersteunen en helpen van een illegale organisatie zonder er lid van te zijn'.

Bij verschillende grote politieoperaties tegen de KCK werden in de verslagperiode meer dan 4.000 mensen gearresteerd en in voorlopige hechtenis genomen. Op 25 juni 2012 werden 65 Koerdische vakbondsleiders gearresteerd op verdenking van lidmaatschap van de KCK.⁴⁴

Stedelijke gebieden

Er vonden in de verslagperiode in de stedelijke gebieden van Turkije enkele explosies plaats, waarbij doden en gewonden vielen. In een enkel geval eiste de *Kurdistan Freedom Hawks* (TAK) de verantwoordelijkheid op.⁴⁵

Grensgebieden met Syrië en Irak

De situatie aan de Turks-Syrische grens is over het algemeen kalm, maar blijft gespannen vanwege het voortdurende conflict in Syrië. Schermutselingen vinden soms plaats vlak aan de grens, waardoor munitie in Turks gebied kan neerkomen. Verder is er sprake van een aanhoudende toestroom van vluchtelingen uit Syrië, die in vluchtelingenkampen of bij particulieren in Turkije onderdak vinden. Het reisadvies van het ministerie van Buitenlandse Zaken ontraadt reizen naar de gebieden aan de Turks-Syrische grens.

Het Turkse leger heeft naar schatting 100.000 militairen gestationeerd bij de grens met Irak en gedeeltelijk ook bij de grens met Syrië. Vooral in de provincies Şirnak en Hakkari die grenzen aan Irak en soms tot in het noorden van Irak vonden militaire confrontaties plaats tussen het Turkse leger en de PKK. Dit had gevolgen voor de positie van dorpsbewoners in deze gebieden.

⁴³ *Türkei: Haftstrafen für militante Kurden*, Briefing Notes (7 januari 2013), Informationszentrum Asyl und Migration, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.

⁴⁴ *Freedom of the Press 2012 – Turkey*, Freedom House (12 oktober 2012); Zie ook *Turkey: The Kurdistan Workers' Party (PKK), including areas of operation and targets, methods of recruitment and activities; state response*, Immigration and Refugee Board of Canada (15 juni 2012).

⁴⁵ *Country reports on terrorism 2011 – Turkey*, US Department of State (31 juli 2012).

Turks-Koerdische militanten in het noorden van Irak

In het gebied van de *Kurdish Regional Government* (KRG) zijn de milities (*Peshmergas*) van de Iraaks-Koerdische partijen *Patriotic Union of Kurdistan* (PUK) en *Kurdistan Democratic Party* (KDP), alsmede de Turks-Koerdische PKK actief. Er zijn hier ook militaire eenheden van de Iraans-Koerdische *Party of Free Life of Kurdistan* (PJAK) aanwezig, zij het op beperkte schaal. Over andere milities of groepen is geen informatie bekend. Turkije heeft ongeveer 1.300 militairen op Iraaks grondgebied in kleine observatieposten.⁴⁶ Ook in de verslagperiode hebben de Turkse strijdkrachten acties uitgevoerd tegen doelwitten van de PKK in het noorden van Irak.⁴⁷ Daarbij vielen slachtoffers onder de burgerbevolking.

Dorpswachters

Het *Temporary Village Guard System* (*Gecici Koy Koruculugu - GKK*) is in 1985 door de overheid in het zuidoosten van Turkije geïntroduceerd om te helpen bij de bestrijding van de PKK. Dorpswachters functioneren als een paramilitaire organisatie. Het eigen dorp wordt door hen verdedigd tegen aanvallen van de PKK. Dorpswachters worden door het ministerie van Binnenlandse Zaken betaald. Er zouden momenteel 46.000 dorpswachters in het zuidoosten van Turkije actief zijn.⁴⁸

Hizbollah en andere islamitische groeperingen

Hizbollah (in het Turks: *Hizbullahî Kurdî*),⁴⁹ die in 1983 werd opgericht met als doel een islamitische staat te vestigen in Turkije, heeft na een reeks gewelddadigheden in het verleden en de dood van zijn leider Hüseyin Velioglu in 2000 officieel het gebruik van geweld afgezworen en richt zich naar eigen zeggen op liefdadigheidswerk.⁵⁰ De belangrijkste organisatie die in het voetspoor van *Hizbollah* werd opgericht en nog steeds legaal opereert, is *Huda-Par*, die officieel op 17 december 2012 werd geregistreerd.

Hizbollah-leden en -sympathisanten zouden ook andere, legale organisaties hebben opgezet om hun activiteiten voort te zetten, zoals *Mustazaf-Der*, die inmiddels werd verboden.⁵¹ In de regio Elaziğ (zuidoost Turkije) werd de vereniging *Ihya-Der* door voormalige Hizbollah-aanhangers opgericht.⁵² *Ihya-Der* heeft zich zelf opgeheven, voordat de openbare aanklager deze organisatie kon doen ontbinden vanwege illegale activiteiten namens en/of ten gunste van Hizbollah. Waarschijnlijk vooruitlopend op een mogelijke sluiting van *Ihya-Der*, was er in de regio Elaziğ al

⁴⁶ *Continued maneuvering in Northern Iraq*, Stratfor – Global Intelligence (18 oktober 2012).

⁴⁷ *Turkish commandoes raid Kurdish bases in Iraq*, Radio Free Europe/Radio Liberty (7 november 2012).

⁴⁸ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

⁴⁹ Voor een uitgebreidere beschrijving van de geschiedenis van en de onderlinge rivaliteiten binnen de Hizbollah zie het algemeen ambtsbericht Turkije van 28 november 2003.

⁵⁰ De Turkse Hizbollah (*Partij van God*) heeft wel dezelfde naam als de Libanese Hezbollah, maar heeft geen banden met die groepering. De Turkse Hizbollah was vooral in de jaren negentig van de vorige eeuw actief en streed voor een islamitische staat. De beweging vermoordde naast PKK-strijders ook Turkse overheidsfunctionarissen en prominente intellectuelen. Veel slachtoffers werden gemarteld. Een geveesde martelmethode van Hizbollah was de *domuz bagi* (varkensknevel). Daarbij werden enkels, polsen en nek van een gevangene op zo'n manier achter zijn rug aan elkaar gebonden, dat het slachtoffer continu zijn rug hol moest houden om te kunnen ademen. Als die houding na verloop van tijd te pijnlijk werd, wurgde het slachtoffer zichzelf. Ook werden mensen levend begraven. De Turkse veiligheidsdiensten werkten in de jaren negentig van de vorige eeuw waarschijnlijk samen met Hizbollah, omdat zij in die beweging een bondgenoot zagen tegen de Koerdische PKK. Toen in 2000 de PKK militair min of meer verslagen leek, werd Hizbollah door de politie grotendeels opgerold. Sindsdien zaten tientallen Hizbollah activisten vast. *Rechtbanken in Istanbul en Diyarbakir veroordeelden in februari 2012 acht van hen tot levenslange gevangenisstraf; zestien activisten kregen gevangenisstraffen tussen de zes en twaalf jaar opgelegd.* (*Turkey's Kurdish impasse: The view from Diyarbakir*, International Crisis Group (30 november 2012).

⁵¹ Brieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken aan de Immigratie- en Naturalisatiedienst/Bureau Land en Taal van 10 mei en 11 september 2012, Kenmerk DCM/MA-014 en DCM/MA/083/2012.

⁵² Brieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken aan de Immigratie- en Naturalisatiedienst/Bureau Land en Taal van 10 mei en 11 september 2012, Kenmerk DCM/MA-014 en DCM/MA/083/2012.

een organisatie genaamd Yeni (nieuwe) Ihya-Der in oprichting. Ihya-Der stond bij de provinciale afdeling van het Directoraat voor Verenigingen in de stad Elazig ingeschreven als een organisatie voor sociale dienstverlening.⁵³

Op 10 juni 2012 werd de oprichting aangekondigd van een nieuwe religieuze Koerdische politieke partij, *Azadi Insiyatif (Freedom Initiative)*.⁵⁴

Het is niet bekend wat de onderlinge samenhang is tussen de Turkse Hizbollah en de organisaties *Ihya-Der* en *Mustazaf-Der*.

Marxistisch-leninistische groeperingen

Van tijd tot tijd zijn revolutionaire groeperingen van marxistisch-leninistische snit actief.⁵⁵ De belangrijkste is DHKP/C. Deze groepering is verboden in Turkije.

DHKP/C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi - Revolutionaire Volksbevrijdingspartij/Front)

De marxistisch-leninistische DHKP/C, door Turkije, de VS en de EU aangemerkt als een terroristische organisatie, richt zich tegen Turkse overheidsinstanties en vertegenwoordigers van het Turkse grootkapitaal. Leden van de DHKP/C pleegden in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw tientallen aanslagen op onder andere politici, zakenmensen, politieagenten en militairen.⁵⁶ Daarnaast richt DHKP/C zich tegen de Amerikaanse bemoeienis met Turkije en tegen de NAVO, die als verlengstuk van die bemoeienis wordt gezien.

DHKP/C is een splintergroep van Dev Sol (*Devrimci Sol - Revolutionair Links*).⁵⁷ Leiderschap en sommige leden zijn vanuit Dev Sol afkomstig. DHKP/C recruteert haar kader vooral onder studenten en jonge afgestudeerden. Men is wel sociaal/cultureel actief in de armere wijken. DHKP/C en verwante groepen maken zich de laatste jaren niet alleen sterk voor een anti-imperialistisch Turkije, maar ook voor het huidige regime in Syrië.⁵⁸

Uit jaarverslagen van de AIVD bleek dat DHKP/C al jaren ook in Nederland actief was. Volgens de AIVD streeft DHKP/C naar een socialistische staat in Turkije en ondersteunt zij vanuit Nederland terrorisme in dat land. In Nederland verblijvende leden en sympathisanten van DHKP/C zijn volgens de AIVD vooral actief binnen sociaal-culturele verenigingen. Een voormalige DHKP/C-leider, Dursun Karatas, hield zich in Nederland schuil. In 2010 werden drie aanhangers van DHKP/C door de IND tot ongewenste vreemdelingen verklaard en het land uitgezet.⁵⁹

Op 1 februari 2013 blies Ecevit Alisan Sanli zichzelf op bij de Amerikaanse ambassade in Ankara. Daarbij kwamen een bewaker en de aanslagpleger om het

⁵³ Brieven van het ministerie van Buitenlandse Zaken aan de Immigratie- en Naturalisatiedienst/Bureau Land en Taal van 10 mei en 11 september 2012, kenmerk DCM/MA-014 en DCM/MA/083/2012.

⁵⁴ *Once feared Kurdish Hizbullah making transition to politics in Turkey*, Jamestown Foundation (14 juni 2012).

⁵⁵ *Leftist parties of the world: Turkey – family tree of the Turkish radical left*, www.broadleft.org (8 februari 2013).

⁵⁶ De meest spraakmakende aanslag vond in 1996 plaats op de rijkste familie van Turkije, de Sabancı's. Daarbij wisten aanhangers van DHKP/C het hoofdkantoor van de Sabancı's in Istanbul binnen te dringen en doodden zij naast de industrieel Ozdemir Sabanci nog twee andere personen. (*Alles geoorloofd in de strijd tegen het imperialisme*, Trouw (7 februari 2013).

⁵⁷ *Dev Sol* was een linkse politieke beweging met veel aanhang onder arbeiders die eind jaren zeventig/begin jaren tachtig van de vorige eeuw ten strijde trok tegen de rechtse militaire junta in Turkije.

⁵⁸ *Alles geoorloofd in de strijd tegen het imperialisme*, Trouw (7 februari 2013).

⁵⁹ *Turkse terreurgroep eist vertrek Patriots*, Volkskrant (4 februari 2013); *Opdrachtgever van aanslag in Turkije zit in Nederland*, Algemeen Dagblad (7 februari 2013); *Order bomaanslag kwam uit ons land*, De Telegraaf (7 februari 2013).

leven en raakten twee mensen gewond.⁶⁰ De aanslagpleger gebruikte vermoedelijk een zelfde soort bomvest als bij een DHKP/C-aanslag op een politiebureau in Istanbul in september 2012. Daarbij kwam naast de aanslagpleger een politieagent om en raakten zeven mensen gewond.

In een verklaring gepubliceerd op de website halkinsesi.tv (De Stem van het Volk), eiste DHKP/C de verantwoordelijkheid op voor deze aanslag, hekelde de Amerikaanse inmenging in Syrië, Libanon, Egypte en Irak en eiste het vertrek van NAVO-militairen van Turks grondgebied (Patriot-raketten).

Op 2 februari 2013 arresteerde de Turkse politie drie personen die verdacht worden van betrokkenheid bij de aanslag op de Amerikaanse ambassade. In Turkije werd tevens gespeculeerd dat de aanslag een mogelijke wraakneming was voor de arrestatie in januari 2013 van tientallen links-extremistische activisten op verdenking van lidmaatschap van DHKP/C. Daaronder bevonden zich ook vijftien advocaten van de *Progressive Lawyers Association* (CHD).⁶¹

Na de bomaanslag bij *Cilvigözü/Bab Al-Hawa* in de provincie Hatay op 11 februari 2013, waar veertien mensen omkwamen en meer dan twintig mensen gewond raakten,⁶² werd de beveiliging aan de grensovergangen opgevoerd. Op 11 mei 2013 ontploften kort na elkaar twee met explosieven gevulde minibusjes in het centrum van Reyhanli in de provincie Hatay, met een alawitische, Koerdische en Turkse bevolking naast een grote instroom van Syriërs. Tot nu toe zijn 50 doden en honderden gewonden te betreuren. Voor de aanslagen is de verantwoordelijkheid nog niet opgeëist. Direct na de aanslagen namen de spanningen in Reyhanli toe met aanvallen van Turkse burgers op Syrische vluchtelingen. Vijftien tot zeventien opgepakte verdachten zouden volgens de Turkse media lid zijn van de extreem linkse groeperingen DHKP/C (Revolutionair Volksbevrijdingsfront) en Acilciler, een splinter factie van de THKP/C (Turks Revolutionair Volksbevrijdingsfront).⁶³

⁶⁰ *Journalist badly wounded in embassy bombing, unacceptable comments by premier*, Reporters Without Borders (1 februari 2013).

⁶¹ *Turkse terreurgroep eist vertrek Patriots*, Volkskrant (4 februari 2013); *Aanslag Ankara wegens Patriots*, Het Parool (4 februari 2013); *Turkey: US embassy attack does not threaten stability*, Oxford Analytica (4 februari 2013); *Opdracht aanslag Ankara kwam uit Nederland*, NRC Next (7 februari 2013).

⁶² *Deadly car explosion at Turkey-Syria border*, Radio Free Europe/Radio Liberty (11 februari 2013); *Turkey: Amnesty International condemns Syrian border bombing*, Amnesty International (13 februari 2013)..

⁶³ *Vrees voor overslaan Syrische oorlog naar onrustig Turkije*, Trouw (16 mei 2013); *Syrians hide in Turkish town*, The Wall Street Journal (14 mei 2013); *Assad maakt Turkse regering erg nerveus*, Het Parool (14 mei 2013); *The risks of Turkey's policy in Syria*, Stratfor – Global Intelligence (13 mei 2013); *Erdoğan waarschuwt Syrië na bomaanslagen in Zuid-Turkije*, Volkskrant (14 mei 2013).

2 Mensenrechten

2.1 Nationale wetgeving

Grondwet

De Turkse grondwet uit 1982 erkent grondrechten als vrijheid van meningsuiting, pers, religie, vereniging en vergadering, bewegingsvrijheid, vrijheid van communicatie, recht op privacy en bezit, eerlijke rechtsgang, vrijwaring van foltering, onmenselijke behandeling, huiszoekingen en willekeurige aanhoudingen. De grondwet kent echter ook mogelijkheden om deze vrijheden in te perken. Volgens het op 3 oktober 2001 gewijzigde artikel 13 van de grondwet mogen beperkingen van de grondrechten niet in strijd zijn met de principes van een democratische sociale orde en mogen ze het wezen van het recht niet aantasten. Volgens het hervormingspakket van 7 mei 2004 zullen de bepalingen van verdragen in geval van conflict prevaleren boven artikelen van de nationale wetgeving.⁶⁴ In principe mag een Turks onderdaan niet aan een ander land worden uitgeleverd.

Nieuwe Grondwet

De deadline voor de parlementaire *Constitutional Reconciliation Commission* (AUK) om een ontwerp voor een nieuwe grondwet aan het parlement ter goedkeuring voor te leggen was 31 december 2012. De politieke partijen binnen de AUK hebben nog geen overeenstemming bereikt over een aantal punten, waaronder vrijheid van godsdienst en religieuze overtuiging.⁶⁵

Hoewel premier Erdoğan heeft aangegeven dat het werk van de AUK eind maart 2013 definitief moest zijn afgerond, zal het werk van de commissie waarschijnlijk nog zes maanden in beslag nemen. In de eerste zes maanden van haar werkzaamheden heeft de commissie de contouren kunnen schetsen van het eerste deel van de grondwet, over rechten en vrijheden. Van de ongeveer zeventig artikelen is er over dertig overeenstemming bereikt. De commissie is inmiddels begonnen aan het tweede deel van de grondwet, de staatsinrichting. De discussies binnen de commissie over de democratische verhoudingen en instellingen worden thans overschaduwd door het AKP-voorstel om het huidige parlementaire stelsel om te vormen tot een presidentieel systeem. Het AKP-voorstel is binnen de commissie door de oppositiepartijen CHP en de MHP afgewezen.

*Nationaliteitswetgeving*⁶⁶

Aan artikel 34 is de volgende bepaling toegevoegd: '(2) *Indien betrokkene staatloos wordt wegens het verlies van het staatsburgerschap op grond van bovengenoemde bepalingen, vervalt het kiesrecht*'.

⁶⁴ Voor dit doel is artikel 90 van de grondwet gewijzigd.

⁶⁵ *Turkey: Expectations of the new constitution and what this means for freedom of religion or belief*, Forum 18 News, Oslo, Norway (4 december 2012); *Turkey: How far will new constitution protect freedom of religion or belief*, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (22 augustus 2012); *Turkey: Religious groups, expectations of the new constitution, and the AKP*, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (13 juni 2012).

⁶⁶ Zie ook paragraaf 3.1.2 *Nationale wetgeving* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

Derde justitiële hervormingspakket

Eind juli 2012 ging het Turkse parlement akkoord met een omvangrijk pakket aan maatregelen om de rechtsorde in Turkije te verbeteren. Het eind januari 2012 aan het parlement ter goedkeuring aangeboden pakket juridische hervormingen bestaat uit ongeveer negentig amendementen van bestaande wetgeving op uiteenlopende terreinen, zoals het strafrecht, het strafprocesrecht, de anti-terroriswetgeving en de wet op de administratieve rechtbanken.⁶⁷

Het pakket kan ruwweg in twee categorieën worden verdeeld:

- amendementen op bestaande wetgeving (zoals beperking van brede definities in anti-terroriswetgeving; beslissingen over voorarrest moeten beter gemotiveerd worden; rechten van verdachten worden uitgebreid; illegaal gebruik van publieke diensten (elektriciteit, telefoon, televisie) zal niet meer automatisch tot rechtsvervolgging leiden), en
- administratieve maatregelen (zoals strafzaken met een maximum boete tot € 20.000) moeten door administratieve rechtbanken worden behandeld; zaken mogen niet langer dan twee jaar in behandeling zijn bij de hoogste rechtbank; geschillen met administratieve autoriteiten moeten worden behandeld door administratieve rechtbanken).

Deze amendementen moeten een aantal structurele problemen oplossen, zoals

- de lange duur van rechtszaken (gemiddeld drie jaar, maar vijf en zelfs tien jaar zijn geen uitzonderingen);
- teveel vage wetgeving die voor meerdere uitleg vatbaar is en ruim geïnterpreteerd kan worden;
- een te grote politieke controle op de staande en zittende magistratuur;
- veelvuldig gebruik van voorarrest (40% van de 128.000 gedetineerden heeft nog geen proces gehad) en de duur daarvan (drie jaar is geen uitzondering; vijf jaar is het maximum voor gewone strafzaken en voor 'politieke' misdrijven zelfs tien jaar).

De wijzigingen lijken vooral gericht op het terugdringen van de grote achterstanden bij de rechtbanken door het versnellen van gerechtelijke procedures en het decriminaliseren van kleine vergrijpen, zoals het niet op tijd betalen van overheidsrekeningen (elektriciteit, telefoon en televisie) en het illegaal gebruik maken van publieke diensten.⁶⁸

Vierde justitiële hervormingspakket

Na hevige discussies ging het Turkse parlement op 11 april 2013 akkoord met het vierde justitiële hervormingspakket. Dit pakket bevatte een twintigtal wijzigingen van met name het strafrecht en de anti-terroriswetgeving. Voor het eerst wordt een onderscheid gemaakt tussen terrorisme/aanzetten tot haat of geweld enerzijds, en anderzijds zaken die gewoon onder vrijheid van meningsuiting vallen. Drie belangrijke zaken, waarvoor Turkije regelmatig in het verleden door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg werd veroordeeld, zijn echter niet nader in het pakket geregeld: het schrappen van strafbaarstelling van gewetensbezwaarden militaire dienstplicht, het schrappen of wijzigen van artikel 301 wetboek van Strafrecht (beledigen Turkse natie) en vrouwen het recht geven om na een huwelijk de eigen naam te behouden.

⁶⁷ Turkey: Draft reform law falls short, Human Rights Watch (13 februari 2012); *Cautious hope – judicial reform bill – just placatory gesture or start of real change?*, Reporters Without Borders (9 februari 2012).

⁶⁸ Turkey: Draft reform law falls short, Human Rights Watch (13 februari 2012); *Cautious hope – judicial reform bill – just placatory gesture or start of real change?*, Reporters Without Borders (9 februari 2012).

Verwacht wordt dat het vierde justitiële hervormingspakket niet zal leiden tot een grootschalige vrijlating van de naar schatting 3.000 tot 5.000 KCK/PKK-verdachten. De meesten van hen zitten vast op grond van artikel 314 wetboek van strafrecht (lidmaatschap van een verboden organisatie). Dit artikel is ongewijzigd gebleven.

Asiel- en migratiewetgeving

Op 4 april 2013 keurde het Turkse parlement de nieuwe vreemdelingenwet goed. Asiel- en migratiezaken waren niet afdoende op nationaal niveau geregeld. De uitvoering daarvan was volledig in handen van de Turkse politie.

De nieuwe wet voorziet in regelingen inzake binnenkomst, visa, verblijfs- en werkvergunningen, transitvisa voor de vliegvelden, detentie en uitzetting, opvang van vluchtelingen (die vervolgd worden), alsmede een beroepsprocedure tegen beslissingen tot uitzetting. De wet maakt een onderscheid tussen vluchtelingen en 'conditionele' vluchtelingen, waarmee de geografische beperking (Turkije erkent alleen vluchtelingen uit Europese landen) deels intact blijft.⁶⁹ In het licht van de situatie rond de Syrische vluchtelingen is dit politiek gezien thans het hoogst haalbare. De Syrische vluchtelingen hebben nu een 'speciale status voor tijdelijke bescherming' en in feite wordt deze constructie met de nieuwe wet geïstitutionaliseerd.

Wet Onafhankelijk Nationaal Mensenrechteninstituut

In 2010 bekrachtigde Turkije het Optionele Protocol bij de Conventie voor het Bestrijden van Marteling (OPCAT). Daarmee verplichtte Turkije zich ook tot het instellen van een Onafhankelijk Nationaal Mensenrechteninstituut. Eind juni 2012 stemde het Turkse parlement in met de wet die dit mogelijk maakte. Waar het gaat om onafhankelijkheid kleven er aan de wet twee mogelijke bezwaren. Allereerst zal het instituut onder controle komen van het kantoor van de premier en wordt de benoeming van de bestuursleden door de regering gecontroleerd. Daarnaast lijkt de budget-toekenning afhankelijk van instemming door de regering.⁷⁰

Wet Ombudsman

Begin juli 2012 keurde het Turkse parlement de wet op de Instelling van de Ombudsman goed. Volgens de wet is de Instelling verantwoording verschuldigd aan het parlement en ontvangt ze van niemand instructies. De Instelling van de Ombudsman heeft een Hoofd Ombudsman, maximaal vijf ombudsmannen, een secretaris-generaal met een staf en een apart budget. Plaatselijke bureaus kunnen door het hele land worden opgericht. De Hoofd Ombudsman wordt in vier rondes door het parlement gekozen, in de vierde ronde is een eenvoudige meerderheid voldoende om gekozen te zijn. De Instelling van de Ombudsman onderzoekt klachten en kan voorstellen doen met betrekking tot het functioneren van het bestuur inzake eerbiediging van de rechtsstaat en de mensenrechten. Op eigen initiatief mag de Instelling van de Ombudsman geen onderzoek instellen. Onder het mandaat van de Instelling van de Ombudsman vallen ook administratieve zaken van de Turkse strijdkrachten, maar geen militaire aangelegenheden.⁷¹

Een belangrijk punt van kritiek is dat de nieuwe wet uitzonderingen schept voor onderzoek van de ombudsman naar zaken die onder de verantwoordelijkheid vallen van het ministerie van Defensie.⁷²

⁶⁹ Turkije is de enige ondertekenaar van het VN-Vluchtelingenverdrag die mensen uit landen van buiten de Raad van Europa (zoals Iran, Irak, Afghanistan of Somalië) niet als vluchteling erkent.

⁷⁰ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

⁷¹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

⁷² *Turkey: Scrap flawed plan for rights body*, Human Rights Watch (10 juni 2012).

Op 29 november 2012 werd Mehmet Nihat Ömeroğlu, een voormalig rechter in het Hof van Cassatie, tot eerste Turkse ombudsman gekozen en op 5 december 2012 beëdigd door het parlement.⁷³ Op 29 maart 2013 startte de eerste Turkse ombudsman zijn werkzaamheden. Turkse burgers kunnen op meerdere manieren (digitaal, per brief of persoonlijk) klachten indienen. Ook kunnen klachten in andere talen dan het Turks worden ingediend (vooral van belang voor de Koerdische gemeenschap).

2.2

Toezicht

De Europese Commissie houdt voortdurend en nauwlettend toezicht op het proces van hervormingen in Turkije en op de naleving van de Kopenhagen-criteria inzake mensenrechten en de situatie van minderheden. De Turkse regering stelde een ministerie voor Europese Zaken in en benoemde een aparte EU minister. In de nieuwe structuur berust de verantwoordelijkheid voor de EU toetredingsonderhandelingen bij de EU-minister als voornaamste onderhandelaar en leider van de onderhandelingsdelegatie.

In het op 10 oktober 2012 verschenen Voortgangsrapport 2012 Turkije van de Europese Commissie, dat gaat over de periode oktober 2011 tot september 2012, bestond bezorgdheid ten aanzien van de lange periode van voorarrest, beperkte toegang tot de rechter (met name op het platteland en voor achtergestelde groepen zoals vrouwen en minderjarigen), de beperkte toegang tot door de openbare aanklager aangedragen bewijs van schuld en de in de praktijk beperkte vrijheid van meningsuiting, alsmede de positie van minderheden.⁷⁴ Ook werd geconstateerd dat het EU-toetredingsperspectief als motor voor hervormingen vrijwel stil is komen te vallen. Van officiële Turkse zijde werd teleurstellend gereageerd op de inhoud van dit rapport.

Internationale ngo's

Twee internationale mensenrechten-ngo's in Turkije hebben een door de autoriteiten goedgekeurde vertegenwoordiging. Het betreft hier de *Helsinki Citizens Assembly*, die sinds 1993 erkend is door de autoriteiten en *Amnesty International (AI)*, dat in januari 2001 door de autoriteiten is erkend. Naast een hoofdkantoor in Istanbul heeft AI ook een *Human Rights Education* kantoor in Ankara en een kantoor in de stad Van in het oosten van Turkije.

Internationale mensenrechtenorganisaties bezoeken Turkije veelvuldig, hetgeen een groot aantal rapporten oplevert. Deze organisaties hebben in de regel vrij toegang tot het land, maar ondervinden (vooral in het zuidoosten) op lokaal niveau soms tegenwerking.

Nationaal gouvernementeel

Voor een overzicht van nationale gouvernementele organisaties die in Turkije actief zijn op het gebied van mensenrechten zie paragraaf 3.2.2. *Nationaal gouvernementeel* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

Nationaal niet-gouvernementeel

Voor een niet-uitputtend overzicht van de voornaamste nationale niet-gouvernementele organisaties (ngo's) die in Turkije actief zijn op het gebied van mensenrechten, zie ook paragraaf 3.2.3 *Nationaal niet-gouvernementeel* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

⁷³ *Turkey: Reconsider appointment to key rights body*, Human Rights Watch (10 december 2012).

⁷⁴ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

2.3 Naleving en schendingen

2.3.1 Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid

Hoewel de artikelen 25-32 van de grondwet vrijheid van meningsuiting en media bieden, geven deze artikelen de overheid tegelijkertijd de mogelijkheid deze in te perken, wanneer de nationale veiligheid in het geding komt.⁷⁵ Overige wetten die regelmatig worden gebruikt om persvrijheid in te perken, zijn het in 2008 herziene artikel 301 van het wetboek van Strafrecht (belediging van de Turkse natie, de regering en haar instellingen), de mediawet, de artikelen 6-8 van de Anti-terroriswewet (verspreiding separatistische/terroristische propaganda) en de Internetwet (bescherming van kinderen tegen illegale en kwalijke internetinhoud).⁷⁶

Deze juridische onzekerheid stelt journalisten, schrijvers, uitgevers, politici, academici en anderen bloot aan onderzoek, vervolging, veroordeling en gevangenisstraf⁷⁷ en kan leiden tot een vorm van zelf-censuur.⁷⁸

Volgens critici komt de persvrijheid in Turkije steeds verder onder druk, waardoor uiteindelijk kopschuwe media zullen ontstaan die de problemen eerder uit de weg gaan dan ze aankaarten.

In de eerste helft van 2013 werden een aantal prominente journalisten ontslagen. Zo moest Hasan Cemal vertrekken bij de krant Milliyet, nadat hij een zeer kritische column had geschreven over premier Erdoğan. Amberin Zaman (tevens correspondent voor The Economist) werd ontslagen bij de krant Habertürk naar verluidt vanwege haar kritische stukken over het Uludere-incident, waarbij op 28 december 2011 34 Koerdische smokkelaars per abuis door de Turkse luchtmacht werden gebombardeerd.

Op 15 april 2013 werd de beroemde Turkse pianist en componist Fasil Say veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van tien maanden voor het aanzetten tot haat en het beledigen van religieuze waarden (artikel 216 wetboek van Strafrecht). Op zijn twitter-account had de atheïst Say een aantal teksten geplaatst, waarin de spot werd gedreven met de islamitische godsdienst.⁷⁹ Tegen deze uitspraak tekende Say beroep aan. Inmiddels werd duidelijk dat de rechtszaak moet worden overgedaan, omdat het vonnis niet adequaat is onderbouwd.⁸⁰

⁷⁵ *Freedom of the Press 2012 – Turkey*, Freedom House (12 oktober 2012); *Amnesty International Report 2012 – Turkey*, Amnesty International (24 mei 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013); *Turkey – Human Rights Defenders, guilty until proven innocent*, International Federation for Human Rights (mei 2012); *Turkey: Terror laws undermine progress on rights*, Human Rights Watch (31 januari 2013); *World Report 2013 – Turkey*, Human Rights Watch (31 januari 2013).

⁷⁶ *Freedom of the Press 2012 – Turkey*, Freedom House (12 oktober 2012); *Freedom in the world – Turkey 2012*, Freedom House (31 augustus 2012); *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey: Terror laws undermine progress on rights*, Human Rights Watch (31 januari 2013); *World Report 2013 – Turkey*, Human Rights Watch (31 januari 2013); zie ook paragraaf 3.3.1 *Vrijheid van meningsuiting* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

⁷⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey – Human Rights Defenders, guilty until proven innocent*, International Federation for Human Rights (mei 2012); *Turkey-world's biggest prison for journalists*, Reporters Without Borders (19 december 2012); *World Report 2013 – Turkey*, Human Rights Watch (31 januari 2013).

⁷⁸ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Freedom of the Press 2012 – Turkey*, Freedom House (12 oktober 2012); *Turkey: Ankara surveys the boundary between journalism and advocacy*, www.eurasianet.org (17 oktober 2012).

⁷⁹ Zo verstuurde hij in 2012 enkele tweet berichten, waarin hij onder meer grappen maakte over iemand die vanuit de moskee oproept tot het gebed (muezzin): 'De muezzin was in 22 seconden klaar met het avondgebed.....Waarom heb je zo'n haast? Een geliefde? Een tafel met drank?'

⁸⁰ *Turkse pianist veroordeeld om tweets, die islam 'beledigen'*, Volkskrant (16 april 2013).

De situatie rond persvrijheid in Turkije blijft zorgelijk.⁸¹ De internationale ranglijsten laten een somber beeld zien: ngo *Reporters Without Borders* zet Turkije op plaats 154 in haar ranglijst met 179 landen, *Freedom House* op nummer 117 van de 197 landen. Volgens de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) zaten er in april 2012 95 journalisten in de gevangenis (vergeleken met de 57 journalisten in april 2011). Nadien zouden er twintig journalisten zijn vrijgelaten, tien van hen ingevolge het van kracht worden van het pakket van juridische hervormingen in juli 2012.⁸² Eén van de problemen met de media in Turkije is de wijdverbreide zelfcensuur. Zo werden bijvoorbeeld de journalisten Rusen Cakir van het televisiestation NTV, Nuray Mert van het dagblad *Milliyet*, Mehmet Altan van het tijdschrift *Star* en Ali Akel van het dagblad *Yeni Safak* ontslagen vanwege hun te kritische opinies.

Volgens de organisatie *Committee to Protect Journalists* zaten er per 1 december 2012 49 journalisten in de gevangenis.⁸³ Het merendeel van hen zouden Koerdische journalisten zijn, die in hechtenis waren genomen op beschuldiging van het ondersteunen van terrorisme, doordat zij verslag hadden gedaan van de activiteiten van de verboden Koerdische PKK.⁸⁴ Daarmee werd Turkije geclassificeerd als het land waar volgens deze organisatie de meeste journalisten ter wereld gevangen worden gehouden.⁸⁵

Op 8 februari 2013 gelastte een rechtbank in Istanbul de invrijheidstelling van zeven journalisten en media-werkers uit hun voorarrest in afwachting van hun proces. Allen zaten sinds december 2011 in de gevangenis op beschuldiging van steun en medewerking aan de verboden *Union of Communities in Kurdistan* (KCK) en de Koerdische Arbeiderspartij PKK. In afwachting van hun proces mogen zij Turkije niet verlaten.⁸⁶

*Uitspraak rechtszaak tegen opdrachtgevers van de moord op Hrant Dink*⁸⁷

Nadat eerder Ogun Samast, de minderjarige moordenaar van de Turks-Armeense journalist en schrijver Hrant Dink door een rechtbank was veroordeeld tot 23 jaar cel,⁸⁸ besliste op 18 januari 2012 een rechter dat tegen 15 van de 19 personen die

⁸¹ 2012 – *Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

⁸² Zie ook paragraaf 2.1 *Nationale wetgeving; Turkey 2012 Progress Report, SWD (2012)336*, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

⁸³ *Annual Prison Census 2012 – Turkey*, Committee to Protect Journalists (11 december 2012).

⁸⁴ *Annual Prison Census 2012 – Turkey*, Committee to Protect Journalists (11 december 2012).

⁸⁵ *Attacks on the Press in 2012 – Turkey*, Committee to Protect Journalists (14 februari 2013).

⁸⁶ *Kurdish journalists, media workers released in Turkey*, Committee to Protect Journalists (11 februari 2013); *Anti-terrorism legislation – announced reforms must not stop halfway*, Reporters Without Borders (13 februari 2013).

⁸⁷ Firat Hrant Dink was een Turkse journalist van Armeense afkomst. Sinds 1996 was hij verbonden aan de Armeens-Turkse krant *Agos*, waarvan hij hoofdredacteur en columnist was. Dink bracht in Turkije nadrukkelijk de Armeense genocide uit 1915 onder de publieke aandacht. Verder kwam hij op voor de belangen van de Armeniërs in Turkije. Omdat het plaatsvinden van een Armeense genocide officieel door Turkije wordt tegengesproken, viel het optreden van Dink niet in goede aarde. Zijn afwijkende mening werd opgevat als een belediging van het Turkendom en diens gevolg werd hij strafrechtelijk vervolgd en in 2006 tot een half jaar voorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld. Dink ontving in december 2006 voor zijn werkzaamheden in Den Haag de Oxfam Pen Award. Hij had veel bedreigingen te verduren van zeer nationalistisch ingestelde Turken. Uiteindelijk werd hem dit fataal. Op 19 januari 2007 werd hij overdag voor zijn kantoor neergeschoten en overleed ter plekke. Zijn gewelddadige dood bracht internationaal veel beroering teweeg. De dag na zijn overlijden betoogden duizenden personen in Istanbul tegen zijn dood.

⁸⁸ Zie ook paragraaf 3.3.1 *Vrijheid van meningsuiting* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

verdacht werden van het beramen en voorbereiden van de moord op Dink onvoldoende bewijs was voor een veroordeling.

Algemeen wordt echter aangenomen dat Ogun Samast niet alleen handelde, maar werd gemanipuleerd door elementen binnen het Turkse staatsapparaat (de zogenaamde *deep state*), die het land wilden destabiliseren en de AKP-regering omver werpen. In publieke uitlatingen heeft premier Erdoğan laten weten teleurgesteld te zijn in de uitspraak. Vice-premier Arinç ging zelfs verder door te stellen dat er wel degelijk genoeg bewijs was dat de moord door een organisatie is beraamd en uitgevoerd. De zaak was met deze uitspraak nog niet afgerond, de aanklager ging in hoger beroep.

Radio- en televisie-uitzendingen

Radio- en televisie-uitzendingen worden gecontroleerd door de Hoge Raad voor Radio en Televisie (*Radyo Televizyon Üst Kurulu* – RTÜK). Deze raad volgt de uitzendingen nauwlettend en beslist geregeld tot sluiting van radio- en televisiestations voor kortere of langere tijd, op grond van beledigend en grof taalgebruik, laster of separatistische propaganda.⁸⁹ De Turkse tv wordt gedomineerd door staatszenders (Turkse Radio- en Televisieomroep (*Türkiye Radyo Televizyon Kurumu* - TRT) en commerciële zenders, die een weinig omstreden programmering (vooral sport, amusement, zang en dans) hebben. Het nationale tv-station TRT 6 verzorgt uitzendingen in de Koerdische taal.

Internet

Internet is ruimschoots aanwezig in het land en beschikbaar op scholen, bibliotheken en particuliere internet-café's. De overheid juicht het gebruik van internet toe. Meer dan 42 procent van de bevolking heeft toegang tot het internet. Populaire sociale netwerken als Facebook en MySpace, alsook toepassingen als Skype zijn in Turkije beschikbaar. Echter, de autoriteiten blokkeren regelmatig internet-websites en toepassingen daarvan.⁹⁰ Diverse websites die onderwerpen met betrekking tot Turkije doorgeven, kunnen worden geblokkeerd. Dit geldt met name voor nieuws- en actualiteitenwebsites die nieuws uitbrengen met betrekking tot het zuidoosten van Turkije en Koerdische aangelegenheden.⁹¹

Paragraaf 4 van artikel 8 van de wet no. 5651 bepaalt welke instanties bevoegd zijn om websites te blokkeren. De in 2007 opgerichte *Telecommunications Communication Presidency* (*Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı*, TIB) is bevoegd om het internet te monitoren en kan zelfstandig administratieve maatregelen nemen om toegang te blokkeren tot websites in Turkije die kinderuitbuiting of prostitutie tonen, en tegen alle websites buiten Turkije die in overtreding zijn met artikel 8 van bovengenoemde wet. Voor het blokkeren van websites in Turkije die zich schuldig maken aan een van de andere delicten uit artikel 8 van bovenvermelde wet, is een uitspraak van de rechter nodig. De motivatie voor het blokkeren van websites en het aantal geblokkeerde websites is niet openbaar.⁹²

⁸⁹ *Freedom of the Press 2012 – Turkey*, Freedom House (12 oktober 2012).

⁹⁰ *Internet enemies 2012: Countries under surveillance – Turkey*, Reporters Without Borders (12 maart 2012).

⁹¹ *Freedom of the Press 2012 – Turkey*, Freedom House (12 oktober 2012); *Freedom on the Net 2012 – Turkey*, Freedom House (25 september 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

⁹² *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

Internetproviders

Er zijn 150 internetproviders (*internet-service providers* (ISP's) in Turkije. De meeste van hen treden op als doorverkopers voor het overheersende, gedeeltelijk door de staat in handen zijnde bedrijf *Turk Telekom*. Dit laatste bedrijf voorziet in meer dan 95% van de toegang tot breedbandverbindingen in het land.⁹³

In mei 2007 is wet no. 5651 (*Regulering van publicaties op het internet en het tegengaan van misdaden die worden begaan door dergelijke publicaties*) in werking getreden. In deze wet wordt onder andere aangegeven welke websites worden geblokkeerd.⁹⁴ Het gaat hierbij om websites die aanzetten tot of afbeeldingen bevatten van onder andere (kinder)pornografie, gokspellen en prostitutie. De wet wordt soms ook toegepast om websites met informatie over homoseksualiteit te blokkeren (onder andere van LGBT-belangenorganisaties en dating websites). Internetproviders dienen mee te werken aan de uitvoering van de wet. Welke websites precies worden geblokkeerd, wordt niet openbaar gemaakt. In december 2012 oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (ECHR) wet no. 5651 in strijd met het Europees Verdrag ter Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden en veroordeelde Turkije vanwege schending van de vrijheid van meningsuiting tot het betalen van een boete.⁹⁵

Internet-café's

Volgens statistieken van de *International Telecommunication Union* gebruikte 47,2 procent van de Turkse bevolking in 2012 het internet, een kleine stijging vergeleken met de 42 procent van de bevolking in 2011. Volgens het *Information Technologies Institute (BTK)* zijn er ongeveer 28.000 internetcafé's in Turkije. Internet-café's zijn verplicht zich te registreren.⁹⁶

Facebook, twitter, weblog, mobiele telefoon

Voorzover bekend vragen de Turkse autoriteiten niet naar wachtwoorden van digitale accounts van burgers. Wel wordt het hele internet gescreend op verboden termen, die bijvoorbeeld een link hebben met terroristische organisaties, pornografie of gokken. Op de *Google Transparency website* staat te lezen dat de Turkse Telecom en Informatie Autoriteit in 2012 verzocht om 62 filmpjes op Youtube en 22 blogger posts te blokkeren. Daarnaast waren er zestien verzoeken op basis van gerechtelijke beslissingen om in totaal de link naar 8.119 zoekresultaten te verwijderen. Ook kwamen er veroordelingen voor op basis van digitale uitlatingen van burgers.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM)

In de verslagperiode werden voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens talrijke rechtszaken tegen Turkije aangespannen vanwege schending van het recht op vrije meningsuiting.⁹⁷ Zo oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op 18 december 2012 in de zaak Ahmet Yildirim versus Turkey dat het blokkeren van Google sites in Turkije in strijd was met het recht op vrije meningsuiting.⁹⁸

⁹³ *Freedom on the Net 2012 – Turkey*, Freedom House (25 september 2012).

⁹⁴ *Freedom on the Net 2012 – Turkey*, Freedom House (25 september 2012); *Internet enemies 2011: countries under surveillance – Turkey*, Reporters without Borders (11 maart 2011).

⁹⁵ *Freedom on the Net 2012*, Freedom House (25 september 2012); *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

⁹⁶ *Freedom on the Net 2012 – Turkey*, Freedom House (25 september 2012); *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

⁹⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Freedom on the Net 2012 – Turkey*, Freedom House (25 september 2012).

⁹⁸ *Turkey: End overly broad website blocking*, Human Rights Watch (21 december 2012).

2.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De wet voorziet in vrijheid van vereniging en vergadering. De voorafgaande toestemming van de autoriteiten voor het oprichten van een vereniging die vroeger bestond, is afgeschaft. De autoriteiten kunnen het houden van bijeenkomsten tot bepaalde aangewezen plaatsen beperken.

Het Directoraat voor Verenigingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken dat in elke provincie een regionale afdeling heeft, verzorgt de registratie van verenigingen en ziet toe op de naleving van de regels die worden gesteld. Voor de registratie van een vereniging zijn slechts een statuut en zeven leden nodig. Er wordt alleen gecontroleerd of het statuut niet in strijd is met nationale of internationale regelgeving. Verder worden er geen voorwaarden gesteld. In Turkije zijn tegenwoordig ongeveer 100.000 organisaties (92.000 verenigingen en 8.000 stichtingen) geregistreerd.

Vakbondsrechten

In Turkije bestaan problemen met de implementatie van maatstaven van de *International Labour Organisation* (ILO) met betrekking tot het recht om zich te organiseren en met betrekking tot collectieve onderhandelingen.⁹⁹ Wetgeving op het gebied van vakverenigingen en het collectief onderhandelen door overheids personeel werd gewijzigd, waardoor een eerste collectieve onderhandelingsexercitie mogelijk was. Wel was de aangepaste wetgeving nog niet volledig op een lijn met Europese normen en ILO-verdragen, met name voor wat betreft het recht op staking door overheids personeel, het proces van collectief onderhandelen en geschillenbeslechting. Een collectieve wet inzake collectieve arbeidsvoorwaarden is nog niet aangenomen. In mei 2012 werd de wet inzake Stakingen aangepast, teneinde stakingen in de luchtvaartsector te verhinderen.¹⁰⁰

2.3.3 Vrijheid van godsdienst en overtuiging

In Turkije bestaat het principe van scheiding van kerk en staat. Tevens is er sprake van een controle van de staat over de officiële vorm van islam.¹⁰¹ Het daartoe al in 1924 in het leven geroepen staatsorgaan is het *Presidency of Religious Affairs* (Turks: *Diyanet İşleri Başkanlığı*, vaak afgekort tot *Diyanet*), dat formeel onder het Kabinet van de premier valt.

Leden van religieuze minderheden ondervinden van officiële Turkse zijde geen hinder in het dagelijks leven. Zij kunnen net als leden van de soenni-islam gebruik maken van dezelfde burgerrechten. Leden van religieuze minderheden, vooral niet-islamitische minderheden, worden echter veelal gezien als buitenlanders, ook al leven zij generaties lang in Turkije. Daarnaast zijn er gewelddadige incidenten tegen leden van religieuze minderheden, zoals de moord op een katholieke priester in 2006, de moord op de Armeniër Hrant Dink in 2007,¹⁰² de moord op drie christelijke missionarissen in Malatya in 2007, de moord op een katholieke bisschop in 2010, en

⁹⁹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Annual survey of violations of trade union rights – Turkey*, International Trade Union Confederation (6 juni 2012).

¹⁰⁰ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁰¹ *Turkey 2012 International Religious Freedom Report*, US Department of State (20 mei 2013); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁰² Zie ook paragraaf 2.3.1 *Vrijheid van meningsuiting*.

de moord op een Armeense dienstplichtige in 2011. Het minder verdraagzame klimaat in Turkije wordt vooral negatief beïnvloed door het onderwijs en de nationalistische en conservatieve pers, die in de regel weinig verdraagzaam zijn tegen religieuze minderheden.

Minderheidskerken hebben niet dezelfde rechtspersoonlijke positie als de meerderheidsreligie, de soenni-islam, waarvan de belangen vertegenwoordigd worden door Diyanet. Diyanet ondersteunt het bouwen van moskeeën, het verzorgen van religieuze opleidingen en het organiseren van religieuze activiteiten zoals bedevaarten. Religieuze minderheden kunnen vertegenwoordigd worden door een stichting, die zich dient te registreren bij het Directoraat-Generaal voor de Stichtingen (Vakıflar Genel Müdürlüğü). Dit Directoraat-Generaal, dat onder de politieke verantwoordelijkheid van de premier valt, reglementeert activiteiten en daarmee samenhangend religieus bezit van niet-islamitische religieuze groepen en hun verwante kerken, kloosters, synagoges, alsmede van islamitische religieuze liefdadigheidsstichtingen, zoals scholen, zieken- en weeshuizen.¹⁰³

De positie van afvalligen in Turkije is moeilijk. Personen die zich willen bekeren, worden soms getreiterd of zelfs gewelddadig bejegend door bekenden en burens.

Het Voortgangsrapport 2012 - Turkije van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 10 oktober 2012 concludeerde dat er op het terrein van de wetgeving ten aanzien van religieuze minderheden in Turkije geen vooruitgang is geboekt. Het land levert nauwelijks een bijdrage aan een verandering van mentaliteit onder de overwegend islamitische bevolking tegenover religieuze minderheden, waaronder christenen.

Religieus onderwijs

In 1982 is in de Turkse grondwet vastgelegd dat het vak 'Religieuze Cultuur en Ethisch Onderwijs' (RCEO) een verplicht onderdeel uitmaakt van de lesstof voor de basisschool en het voorgezet onderwijs. Sinds die tijd wordt gediscussieerd over de inhoud van het RCEO en met enige regelmaat leidt dit tot rechtszaken.¹⁰⁴ Het RCEO zou kritisch, objectief en pluralistisch moeten zijn en een niet-discriminerende regeling voor vrijstelling moeten hebben. Nu moet een leerling zijn geloofsovertuiging laten registreren om een vrijstelling voor het vak aan te vragen. In de regel wordt vrijstelling toegekend voor leerlingen met een niet-islamitische geloofsovertuiging. Leerlingen met een islamitische (ongeacht welke stroming) geloofsovertuiging krijgen slechts sporadisch een vrijstelling.

Het verplichte godsdienstonderwijs wordt in Turkije gegeven vanaf de vierde tot de twaalfde groep (twee uur per week in groep 4-8 en één uur per week vanaf groep 9) en bestaat uit elf hoofdstukken, waarvan vier over ethiek en ethische kwesties, vier over de islam en drie over de andere religies, zoals christendom, jodendom, hindoeïsme en boeddhisme. Bij de behandeling van de geschiedenis van de islam wordt tegenwoordig meer aandacht besteed aan minderheidsstromingen zoals de vrijzinnige en in Turkije populaire alevitische interpretatie. De regering investeerde veel in het verbeteren van de opleiding van leraren voor het vak RCEO. Er zouden zo'n 25.000 specialistische RCEO-leraren actief zijn.

Volgens het onderzoeksinstituut *Education Reform Initiative* (ERI), verbonden aan de Sabanci Universiteit in Istanbul, is de lesstof echter nog steeds vooral gericht op

¹⁰³ *Turkey 2012 International Religious Freedom Report*, US Department of State (20 mei 2013); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State, (19 april 2013).

¹⁰⁴ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

de bestudering van de soenni-islam. Volgens het ERI zijn er positieve stappen gezet, maar zijn er nog meer aanpassingen nodig. Niet alleen de inhoud van het verplichte godsdienstonderwijs zou verder verbeterd kunnen worden, ook zou er een uniforme regeling moeten komen om vrijstelling te krijgen voor het godsdienstonderwijs.

Mede ingegeven door de uitspraak van premier Erdoğan voorjaar 2012 volgende generaties religieuzer te maken, kwamen er met de start van het nieuwe schooljaar najaar 2012 in Turkije veel islamitische imamscholen bij. Op deze scholen krijgen leerlingen per week tien uur koranonderwijs. Meisjes mogen er hoofddoeken dragen. Vooral in de grote steden worden imamscholen niet of slecht bezocht. Kinderen op imamscholen zouden veelal afkomstig zijn uit armere gezinnen met een lager onderwijsniveau. Ook komt het in de steden voor dat ouders zich via demonstraties verzetten, als hun gewone school in een imamschool dreigt te worden veranderd.¹⁰⁵

Uiterlijke religieuze kenmerken

Personen in overheidsdienst mogen geen uiterlijke religieuze kenmerken tonen.¹⁰⁶ Hoofddoeken voor vrouwelijke werknemers in overheidsgebouwen zijn daarom verboden. Aan de al sinds de eerste verkiezingsoverwinning van de AKP in 2002 gestarte strijd tegen het hoofddoekverbod in Turkije werd in januari 2013 een nieuw hoofdstuk toegevoegd. Het was voor advocaten niet toegestaan een hoofddoek te dragen in de rechtszaal. Daar gaat nu waarschijnlijk verandering in komen. De Turkse Raad van State oordeelde dat artikel 20 van de Gedragscode voor Advocaten moet worden aangepast, zodat advocaten met een hoofddoek in de zittingszaal hun cliënten mogen bijstaan. Het argument was dat het beroep van advocaat geen overheidsdienst betreft en dat regels die van toepassing zijn op ambtenaren en publieke ruimtes niet gelden voor advocaten en rechtszalen. Het is nog niet duidelijk of de Turkse Orde van Advocaten tegen de beslissing in beroep zal gaan.

Alevieten

Over het aantal alevieten in Turkije lopen de schattingen uiteen. Hun aantal schommelt tussen vijftien en twintig miljoen personen, de grootste religieuze minderheid in Turkije.¹⁰⁷ Het geloof wordt gekenmerkt door een liberale, heterodoxe benadering van de islam. Alevieten bidden niet in een moskee, maar komen samen in een eigen gebedshuis, de *cem*, waar ceremonieën worden gehouden met veel zang en dans. Alevieten vasten niet volgens de ramadan, bidden niet vijf keer per dag en zien ook een bedevaart naar Mekka niet als een religieuze plicht. Alevieten spelen van oudsher een marginale rol in de Turkse samenleving. Zij leefden in eigen gesegregeerde dorpen op het platteland van Centraal-Anatolië. De oostelijk gelegen provincie Tunceli is de enige die in meerderheid alevitisch is. Discriminatie van alevieten op het gebied van huisvesting en werkgelegenheid komt voor. Ook het bekladden van huizen van alevieten vond in diverse steden plaats.¹⁰⁸

Veel alevieten hebben een gevoel van marginalisering in een in hun ogen steeds conservatiever wordende soennitische samenleving. De Alevitische opening die de vorige AKP-regering met veel tamtam aankondigde, lijkt op dit moment verder weg dan ooit. De meest populaire partij onder alevieten is de seculiere oppositiepartij CHP.

¹⁰⁵ *Liever Engels dan tien uur koranonderwijs*, Trouw (14 november 2012).

¹⁰⁶ *Turkey: The new Constitution and the headscarf – a selective freedom?*, Forum 18 News Service (4 maart 2013).

¹⁰⁷ *Turkey 2012 International Religious Freedom Report*, US Department of State (20 mei 2013); *Turkey: Background and U.S. relations*, Congressional Research Service (2 februari 2012).

¹⁰⁸ *Turkey: Treatment of Alevis by society and government authorities; state response to mistreatment (2008 – May 2012)*, Immigration and Refugee Board of Canada (1 juni 2012).

De moeizame omgang van Turkije met zijn religieuze minderheden werd in juli 2012 nog een geïllustreerd door twee incidenten met alevieten. CHP-parlementslid Aygün vroeg of er in het parlamentsgebouw naast de al bestaande gebedsruimten ook een alevitische cemevi zou kunnen komen. Na afwijzing heeft Aygün een rechtszaak aangespannen.

Vervolgens zorgde de situatie rond een alevitisch gezin in de buurt van de stad Malatya voor opschudding. Het gezin had de ramadan-trommelaar gevraagd niet voor hun huis te trommelen. Dat leidde tot verhitte reacties van buurtbewoners, die hun alevitische burens belaagden en trachtten hun huis in brand te steken. De lokale AKP-burgemeester suggereerde dat het goed zou zijn als de alevitische bewoners naar een andere plaats zouden verhuizen.¹⁰⁹

Premier Erdoğan gooide in augustus 2012 olie op het vuur door op te merken dat voor moslims alleen de moskee het gebedshuis was en dat de alevieten zich moesten beperken tot culturele activiteiten in hun cemevi. De alevieten voelen zich in toenemende mate gemarginaliseerd en lijken ieder geloof in de AKP-regering te hebben verloren. Incidenten zoals het markeren van alevitische huizen blijven zich voordoen, zoals in Adiyaman en Istanbul. In september 2012 vond een grote alevitische protestmars in Ankara plaats.

Christenen

Er bestaat in Turkije geen vervolging van christenen van staatswege. Sommige christelijke groeperingen kunnen echter te kampen hebben met discriminatie of pesterijen door de sociale omgeving.¹¹⁰ Maatschappelijke acceptatie van niet-moslims lijkt in de praktijk nog ver te zoeken. Bekering van moslims tot het christendom is toegestaan, maar wordt maatschappelijk nauwelijks geaccepteerd.¹¹¹

De situatie van de christelijke gemeenschappen (100.000 personen) in Turkije blijft moeizaam. Zo heeft de sluiting van het museum van de historische Hagia Sofia kerk in het dorp Iznik voor beroering gezorgd, niet alleen bij de bewoners van Iznik die vrezen dat het religieus toerisme in het dorp zal afnemen, maar ook bij binnenlandse en buitenlandse media. Na de sluiting werd het voormalige museum heropend als moskee.

In het dorp Malatya werden op 3 februari 2012 op de plaatselijke Armeense begraafplaats op last van de lokale autoriteiten een kapel in aanbouw en een bijgebouw gesloopt. De zaak kreeg landelijke aandacht, zelfs premier Erdoğan bemoeide zich ermee en verordonneerde dat het gebouw weer zou worden opgebouwd en de eigenaars schadeloosgesteld.

Syrisch-orthodoxe kerk

Turkije kent vier Syrisch-orthodoxe kerkprovincies.¹¹² Verreweg de grootste kerkprovincie betreft de regio Istanbul-Ankara-Urfa, de overige drie bevinden zich in het zuidoosten van het land, waar de wortels en de oorspronkelijke bezittingen van de Syrisch-orthodoxe gemeenschap zich bevinden. In totaal zijn er ongeveer 30.000 Syrisch-orthodoxen in Turkije, waarvan 20.000 in Istanbul.

¹⁰⁹ *Turkey Progress Report 2012*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹¹⁰ *Turkey 2012 International Religious Freedom Report*, US Department of State (20 mei 2013).

¹¹¹ *Turkey 2012 International Religious Freedom Report*, US Department of State (20 mei 2013).

¹¹² Tur Abdin/Miyat: Mor Timotheus Samuel Aktaş; Istanbul, Ankara en Urfa: Mor Philexinus Yusuf Çetin; Mardin: Mor Philexinus Saliba Özmen; Adiyaman: Mor Gregorius Malke Ürek.

De Syrisch-orthodoxe gemeenschap blijft moeilijkheden ondervinden met betrekking tot eigendoms-landregistratie, vooral in het zuidoosten van het land.¹¹³ Op 13 juni 2012 deed het Turkse Hoogerechtshof uitspraak in een zaak rond het Mor Gabriëlklooster. Met deze uitspraak oordeelde het Hoogerechtshof dat twaalf percelen van de landerijen van het klooster geen landbouwgrond zijn, maar bosgebied en daarmee staats eigendom. Een reële vervolgstap voor het klooster zou kunnen zijn de zaak bij het Turkse Constitutionele Hof aanhangig te maken.¹¹⁴

Het aantal Syrisch-orthodoxe vluchtelingen afkomstig uit Syrië in Turkije is vooralsnog gering.

Armeens-orthodoxe kerk

Het Armeense patriarchaat onder leiding van patriarch Mesrob Mutafyan II in Istanbul omvat ongeveer 100.000 gelovigen.¹¹⁵ Het is een van de vier Armeense patriarchaten, naast die van Armenië, Libanon en Jeruzalem. Daarmee vormt het de grootste niet-moslim gemeenschap in Turkije. Het patriarchaat heeft naast religieus werk ook verzoening tussen de Armeense en Turkse bevolking tot doelstelling.

De Turks-Armeense minderheid in Turkije zou door de overheid nog altijd als buitenlanders worden behandeld en gediscrimineerd. De sociaal-economische achterstand die is ontstaan door structurele en actieve discriminatie sinds 1915 (zoals het verhinderen van het voortbestaan van de Armeense taal en cultuur, confiscatie Armeens onroerend goed, discriminerend nationaal lesmateriaal) zou blijven voortbestaan.

In december 2012 en januari 2013 vonden in het stadsdeel Samatya in het centrum van Istanbul, waar veel Armeniërs woonachtig zijn, vier aanvallen plaats, waarvan één met dodelijke afloop. De slachtoffers waren vrouwelijke Turkse burgers van Armeens-christelijke afkomst. Amnesty International deed een dringend beroep op de Turkse overheid om eventuele racistische en/of godsdienstige motieven achter deze aanvallen op te sporen.¹¹⁶

Grieks-orthodoxe kerk

Hoewel de Grieks-orthodoxe patriarch Bartholomeus I¹¹⁷ in Istanbul al sinds jaar en dag erkend wordt als leider van de wereldwijde kerk van 350 miljoen Grieks-orthodoxe christenen, weigert Turkije hem deze status te verlenen.¹¹⁸ Turkije ziet de patriarch slechts als het hoofd van de Grieks-orthodoxe gemeenschap in Turkije van

¹¹³ Zie ook paragraaf 3.3.3 *Vrijheid van godsdienst* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹¹⁴ Brief van de minister van Buitenlandse Zaken van 4 juli 2012, kenmerk DEU-0672/12, inzake het verzoek van het lid Voordewind (CU) over het Mor Gabriël-klooster.

¹¹⁵ In Turkije wonen 170.000 Armeniërs, van wie 70.000 de Turkse nationaliteit hebben. Tienduizenden Armeniërs hebben zich in Turkije gevestigd, nadat zij Armenië hadden verlaten op zoek naar werk en een toekomst. Vrouwen die illegaal werken als kinderoppas of schoonmaakster, vormen een groot deel van deze immigranten. De meesten wonen in Istanbul.

¹¹⁶ *Turkey: Investigate attacks against Armenian women in Istanbul*, Amnesty International (28 januari 2013); *Alarm at attacks on Turkish Armenians*, Institute for War and Peace Reporting (22 februari 2013).

¹¹⁷ Bartholomeus I staat sedert 1991 als 270ste opvolger van de heilige Andreas aan het hoofd van de Grieks-orthodoxe kerk. Op 12 mei 2012 ontving de patriarch de internationale Four Freedoms Award 2012 als waardering voor zijn inzetten voor godsdienstvrijheid in Turkije en andere landen in Midden- en Oost-Europa. (*Patriarch Bartholomeus I gelauwerd in Middelburg*, Kerk & Religie (mei 2012).

¹¹⁸ Het Grieks-orthodoxe patriarchaat werd in het Verdrag van Lausanne uit 1923 genoemd als 'religieus instituut', maar de Turkse overheid weigert het patriarchaat rechtspersoonlijkheid toe te kennen. Dit betekent dat het patriarchaat volgens de Turkse wet geen onroerend goed kan bezitten; *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

ongeveer 2.500 leden.¹¹⁹ Zowel de patriarch als de andere geestelijken dienen de Turkse nationaliteit te bezitten.

De Grieks-orthodoxe kerk geniet vrijheid van godsdienstuitoefening, maar heeft geen eigen rechtspersoonlijkheid om kerkelijke instellingen (zoals kerken, kloosters, begraafplaatsen, scholen) te beheren. Het beheer van onroerende goederen en instellingen wordt uitgevoerd door stichtingen.

Rooms-katholieke kerk

Een groot aantal eigendommen van de rooms-katholieke kerk blijft geconfisqueerd. De kerk heeft in Turkije geen rechtspersoonlijkheid.¹²⁰

Joden

De omvang van de joodse gemeenschap in Turkije wordt geschat op 23.000 personen.¹²¹ Hiervan woont de meerderheid in Istanbul en Izmir. Kleinere groepen wonen in onder andere Adana, Ankara en Bursa. Er zijn in Turkije 24 synagogen: 19 in Istanbul, 4 in Izmir en 1 in Ankara. De synagogen krijgen, evenals andere niet-soennitische gebedshuizen, geen financiële steun van de overheid. Er is een joodse school in Istanbul. Slechts 37% van de joodse kinderen gaat naar deze school, de meerderheid gaat naar Turkse scholen. Hoewel er altijd sprake is geweest van latent antisemitisme, ondervinden joden in Turkije over het algemeen weinig problemen.¹²²

2.3.4 Documenten en bewegingsvrijheid

De bewegingsvrijheid van Turkse burgers is gegarandeerd in de Turkse grondwet. Deze geldt voor zowel binnen- als buitenland. In principe krijgt iedereen die in- of uitreist op een buitenlands paspoort in Turkije een stempel. Turkse staatsburgers die op een Turks paspoort in- of uitreizen, krijgen niet iedere keer een stempel. Een uitzondering op deze regel is de categorie Turkse mannen in de leeftijd tussen 18 en 40 jaar, zij krijgen in verband met de dienstplicht wel bij iedere in- of uitreis een stempel. De bewegingsvrijheid kan worden beperkt in geval van een nationale noodsituatie en gerechtelijk onderzoek of strafrechtelijke vervolging.

Voorzover bekend zijn er geen beperkingen voor specifieke groepen bij het maken van reizen. Of er verschillen zouden bestaan in de beperkingen voor uitreis-mogelijkheden tussen linkse en rechtse extremistische groeperingen is niets bekend.

De bevolkingsregistratie is in Turkije geregeld op districtsniveau.¹²³

Met betrekking tot de aanvraag en het gebruik van identiteits- en reisdocumenten, de identificatieplicht, biometrische gegevens/vingerafdrukken/pasfoto's hebben zich in de verslagperiode geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.¹²⁴

Het is bij verder onderzoek niet gebleken of er een biometrisch geboortecertificaat zal worden ingevoerd, en zo ja, wanneer. Wel is het de bedoeling om in oktober 2013 de identiteitskaart (*nüfus cuzdani*) met biometrische gegevens in te voeren.

¹¹⁹ Turkey 2012 International Religious Freedom Report, US Department of State (20 mei 2013).

¹²⁰ Turkey 2012 Progress Report, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹²¹ Turkey 2012 International Religious Freedom Report, US Department of State (20 mei 2013).

¹²² Turkey 2012 International Religious Freedom Report, US Department of State (20 mei 2013).

¹²³ Zie verder paragraaf 3.3.4.1 *Bevolkingsregistratie* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹²⁴ Zie verder paragraaf 3.3.4.2 *Documenten* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

2.3.5

Rechtsgang

Bij wet heeft een ieder recht op een eerlijk en openbaar proces. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is opgenomen in de grondwet. Zowel ngo's als academici uiten geregeld kritiek op de rechterlijke macht. Rechters zouden te geïsoleerd van de samenleving leven en nog vaak het belang van de staat laten prevaleren boven dat van de burger en de samenleving. Verder is er sprake van grote achterstand bij de behandeling van rechtszaken en wordt jurisprudentie niet eenduidig toegepast.¹²⁵

In de verslagperiode was er een beperkte verbetering met betrekking tot rechtshulp. Een web-pagina van het ministerie van Justitie geeft informatie over juridische zaken en brochures geven informatie over de te volgen procedures. Bewustwording met betrekking tot rechtshulp is beperkt in landelijke gebieden en bij achtergestelde groepen. Rechtshulp is niet toegankelijk voor veel gevangenen, vrouwen en jongeren. Door een gebrek aan voldoende bescherming kunnen slachtoffers van huiselijk geweld nog steeds weinig of geen gerechtigheid krijgen. Veel gedaagden voor een rechtbank geloven nog steeds dat het vragen van ondersteuning door een advocaat het bekennen van schuld impliceert.¹²⁶

Hoger beroep wordt in de meeste zaken schriftelijk afgehandeld. Pas bij zaken waarbij de straf hoger is dan tien jaar gevangenisstraf, vindt een zitting plaats.

Het komt in Turkije geregeld voor dat advocaten die verdachten van banden met terroristische organisaties – zoals de Koerdische PKK en de ultralinkse DHKP-C – verdedigen, zelf om die reden worden opgepakt. Zo zijn 46 advocaten die voor PKK-leider Öcalan hebben gewerkt, opgepakt, omdat zij – terwijl zij hun cliënt bezochten – boodschappen zouden hebben doorgegeven aan PKK-leden. De verdachte advocaten wilden in de Koerdische taal verklaringen afleggen, maar mochten dat niet, hoewel de wet het gebruik van Koerdisch in de rechtbank toestaat. Een deel van hen is inmiddels vrijgelaten.

Op 18 januari 2013 werden tijdens een politieoperatie in Ankara, Istanbul, Izmir, Antalya, Hatay, Bursa en Kocaeli 85 mensen op soms hardhandige wijze gearresteerd. Zij zouden banden hebben met de verboden extreem linkse organisatie DHKP-C. Onder de 85 gearresteerden waren vijftien advocaten, van wie er nog negen in voorarrest zitten.¹²⁷ De advocaten waren vooral actief in de sociale advocatuur en lid van de Progressive Lawyers Association – Cagdas Hukukçular Derneği (CHD).

Bij een proces tegen vier Koerdische advocaten, verdacht van lidmaatschap van de verboden *Koma Civakên Kurdistanê* (KCK), een zusterorganisatie van de PKK, werden in januari 2013 ondanks dunne bewijslast de betrokken advocaten veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen de zes en tien jaar. Waarnemers zijn bezorgd over het feit dat steeds vaker het verdedigen van personen of groepen die kritiek hebben op de regering, leidt tot aanklachten tegen advocaten die deze zaken op zich nemen.

¹²⁵ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹²⁶ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹²⁷ *Turkey: Nine human rights lawyers imprisoned*, Human Rights Watch (22 januari 2013); *Turkey: Anti-terror arrests target prominent human rights lawyers*, Amnesty International (18 januari 2013); *Turkey: New violation of the rights to defence in Turkey – worrying arbitrary arrests of advocates and defenders of human rights*, International Federation for Human Rights (FIDH) (28 januari 2013); *Several journalists jailed in new Turkish crackdown*, Committee to Protect Journalists (22 januari 2013).

Op 25 januari 2013 veroordeelde een rechtbank in Ankara tegen de achtergrond van hun mensenrechtenactiviteiten vier advocaten tot gevangenisstraffen variërend van zes jaar en drie maanden en zeven jaar en zes maanden vanwege lidmaatschap van een onwettige organisatie ingevolge artikel 314 van het wetboek van Strafrecht.¹²⁸

Aangifte

Er zijn in Turkije verschillende manieren om bij de politie (in stedelijke gebieden) en de gendarmerie (op het platteland) aangifte van een misdrijf te doen. Men kan persoonlijk naar het politiebureau gaan, men kan gebruik maken van het algemene meldingsnummer 155, men kan bellen en men kan via internet aangifte doen.¹²⁹

2.3.6

Arrestaties en detenties

In de verslagperiode waren er massale arrestaties van personen, die gelieerd werden aan onder andere de KCK en de DHKP-C. Daarbij werden advocaten, studenten en journalisten opgepakt en werden rechten geschonden.^{130 131} Net als in de vorige verslagperiode was er in de periode 2012-2013 sprake van lange periodes van voorarrest. Er werden verschillende rechtszaken aanhangig gemaakt met betrekking tot mishandeling/marteling in gevangenis.

Volgens ngo's en belangenorganisaties zoals de *Civil Society in the Penal System* (CISST) in Istanbul was in de verslagperiode een ander probleem de vrijlating of opschorting van straf van terminale patiënten in de gevangenis. Vaak duurt de procedure om dit te bewerkstelligen te lang en sterft de patiënt in de gevangenis. Leden van terroristische organisaties kunnen geen gebruik maken van deze regeling. Inmiddels is er wel een speciale gevangenis, waar langdurig zieken kunnen worden opgenomen en behandeld. Gevangenen uit verschillende regio's van Turkije worden hierheen gestuurd. Volgens mensenrechtenorganisaties is dit echter niet de ideale oplossing, omdat dit tot sociaal isolement leidt. Bezoek van familie is ook veel moeilijker.

In het algemeen kan worden gesteld dat slechts zelden klachten over marteling, ernstige mishandeling of verkrachting tot veroordelingen van de betrokken overheidsfunctionarissen leiden.^{132 133}

De *Progressive Lawyers Association* (*Çagdas Hukukçular Dernegi – ÇHD*) heeft een telefoonlijn (*Imdat Polis – Help, Politie*) in het leven geroepen, die 24 uur per dag openstaat voor een ieder die een klacht wil indienen tegen zijn/haar behandeling door de politie van Istanbul.¹³⁴

¹²⁸ *Turkey: Sentencing of four lawyers members of IHD Ankara Branch*, International Federation for Human Rights (FIDH) (5 februari 2013).

¹²⁹ Zie ook paragraaf 3.3.5 *Rechtsgang* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹³⁰ *2012 – Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹³¹ www.eldh.eu/publications/publication/protest-against-new-wave-of-mass-arrests-of-turkish-lawyers-145.

¹³² *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey: Treatment of detainees in police custody; recourses available to detainees to file complaints against the police and their effectiveness*, Immigration and Refugee Board of Canada (8 juni 2012); *2012 – Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹³³ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey: Treatment of detainees in police custody; recourses available to detainees to file complaints against the police and their effectiveness*, Immigration and Refugee Board of Canada (8 juni 2012); *2012 – Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹³⁴ *Turkey: Phone hotline gives a voice to victims of police violence*, www.eurasianet.org (18 september 2012).

Amnesty International maakte zich in de verslagperiode zorgen over voorgestelde aanpassingen met betrekking tot de *Law on the Execution of Punishment and Security Measures*. Deze aanpassingen behelzen omstandigheden waarbij de toegang van een gevangene tot advocaten en andere personen kan worden ontzegd. Dit verbod op contact met advocaten en derde personen kan voor een periode van zes maanden worden opgelegd, met de mogelijkheid van een recht op hoger beroep. Gedurende het verbod op contact kan juridische bijstand worden verleend door een advocaat die door de Orde van Advocaten is aangewezen. Bij dit contact is een gevangenisfunctionaris aanwezig.¹³⁵

Centraal registratiesysteem (GBTS)

Personen die worden gezocht in verband met een misdrijf, worden geregistreerd in een centraal registratiesysteem, het GBTS (*Genel Bilgi Toplama Sistemi*).

Situatie in de gevangenissen

De hervorming van het gevangeniswezen wordt voortgezet. De door het ministerie van Justitie ontwikkelde modelstructuur om rehabilitatie te verbeteren, wordt in vijf rehabilitatiecentra voor gevangenen en veroordeelden in de praktijk gebracht. Het ministerie van Justitie is een onderzoek begonnen naar beweerde mishandeling in de *Adana Pozantı* gevangenis voor jongeren.¹³⁶ Een wijziging van de wet op Voorwaardelijke Vrijlating had als gevolg dat een belangrijk aantal gevangenen uit die gevangenis werd vrijgelaten.¹³⁷

Er zouden volgens de nationale gevangenisadministratie eind december 2012 in 373 Turkse gevangenissen 136.020 gevangenen zitten, inclusief 31.707 personen in voorarrest en 104.313 veroordeelde personen. In maart 2013 was het aantal gevangenen 127.762 (inclusief personen in voorarrest). Volgens de militaire autoriteiten zouden in 25 militaire gevangenissen 56 gevangenen zitten en 671 arrestanten.¹³⁸ Af en toe worden arrestanten bij veroordeelde gevangenen geplaatst, alsook jeugdigen bij volwassenen. Op 31 mei 2012 bevonden zich 4.609 vrouwen in de gevangenis, van wie 1.818 in voorarrest. Op 8 oktober 2012 waren er 1.917 kinderen in de gevangenis, van wie 1.518 in voorarrest. 693 kinderen zitten in jeugdgevangenissen en 1.224 in gevangenissen voor volwassenen in aparte cellen.¹³⁹

In sommige gevangenissen slaapt men nog steeds bij toerbeurt bij gebrek aan bedden. Er zijn gevangenissen (bijvoorbeeld in Sanliurfa), waar de sportzaal wordt gebruikt als extra slaapruiimte wegens gebrek aan cellen.

Hoewel het Turkse gevangenisstelsel onvoldoende middelen heeft, zijn hervormingen in Turkse gevangenissen in volle gang.¹⁴⁰ In september 2012 startte voor een periode van vier jaar een gevangenshervormingsproject, gericht op training van gevangenispersoneel.¹⁴¹ Er is meer gevangenispersoneel aangenomen.

¹³⁵ *Turkey: Draft bill risks violating rights of prisoners*, Amnesty International (20 februari 2012).

¹³⁶ *Turkey: Child abuse scandal puts spotlights on prisons*, www.eurasianet.org (26 maart 2012).

¹³⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 – Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹³⁸ *Turkey: Denying prisoners medical access as disciplining tool?*, www.eurasianet.org (21 januari 2013); *2012 – Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹³⁹ *2012 – Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁴⁰ *Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁴¹ *Turkey: Denying prisoners medical access as disciplining tool?*, www.eurasianet.org (21 januari 2013).

Berichten over mishandeling, buitensporig gebruik van eenzame opsluiting en het buitensporig fouilleren van gevangenen en bezoekers blijven zorgen baren.¹⁴²

Een nieuwe maatregel om het verblijf van de gevangenen aangenamer te maken is de ingebruikname van 'familiekamers' voor gevangenen. Onder sommige omstandigheden mogen gevangenen gebruik maken van een kort verblijf in deze kamers met hun familie. Mensenrechtenorganisaties hebben echter kritiek op de wijze van uitvoering.

In Turkije is een tekort aan gespecialiseerde faciliteiten voor jeugddetentie. Het komt voor dat kinderen, vooral meisjes, in volwassendetentie zitten, al worden zij daar zoveel mogelijk gescheiden van de volwassenen.¹⁴³

Eind februari 2012 ontdekte het pro-Koerdische persbureau *Dicle News Agency* dat Koerdische kinderen in de *Pozanti*-jeugdgevangenis onderworpen waren geweest aan marteling, mishandeling en verkrachting door medegevangenen. Als reactie verplaatste de Turkse overheid alle 218 gevangen kinderen naar de Sincan gevangenis in Ankara 600 kilometer verderop. Op 21 maart 2012 presenteerde het ministerie van Justitie een intern onderzoek. De jeugdgevangenis is inmiddels gesloten. Saillant detail aan de Pozanti-zaak is dat de journalisten die de zaak in de openbaarheid brachten, zijn gearresteerd op verdenking van lidmaatschap van de KCK. Of Koerdische minderjarige gedetineerden in Turkse gevangenissen anders worden behandeld door Koerdisch beveiligingspersoneel is niet bekend.¹⁴⁴

Op 16 juni 2012 kwamen bij een brand in de gevangenis van de stad Sanliurfa in het zuidoosten van Turkije dertien gedetineerden om het leven.¹⁴⁵ Als protest tegen het optreden van de Turkse hulpdiensten werd door gedetineerden brand gesticht in een ander deel van de gevangenis. Hierbij vielen 42 gewonden. Ook in andere gevangenissen zijn sindsdien branden gesticht, vermoedelijk als reactie op de gebeurtenissen in Sanliurfa. Het ministerie van Justitie stelde een onderzoek in. Ook worden hongerstakingen gebruikt als middel om te protesteren tegen wantoestanden in gevangenissen.¹⁴⁶

De mensenrechtenorganisatie IHD vraagt al geruime tijd aandacht voor het probleem van de overbevolkte gevangenissen in Turkije. Volgens IHD verbleven er 1.200 gedetineerden in de Sanliurfa-gevangenis, terwijl de maximale capaciteit officieel 375 personen is. De Turkse regering werkt aan een programma om de capaciteit van de gevangenissen in Turkije voor 2017 te verdubbelen.

2.3.7

Foltering, mishandeling en bedreiging

De Turkse regering zette haar inspanningen voort om de naleving te verzekeren van juridische waarborgen ter voorkoming van mishandeling en foltering.¹⁴⁷ Rapporten van gerechtelijke artsen of rapporten van universiteiten of onafhankelijke

¹⁴² *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁴³ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); Antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken van 24 april 2012 op vragen van de leden Van Bommel en Karabulut (SP) over mishandeling van Koerdische kinderen in Turkse gevangenissen.

¹⁴⁴ Antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken van 24 april 2012 op vragen van de leden Van Bommel en Karabulut (SP) over mishandeling van Koerdische kinderen in Turkse gevangenissen.

¹⁴⁵ *Thirteen inmates killed in Turkish prison fire*, Radio Free Europe/Radio Liberty (17 juni 2012).

¹⁴⁶ *Turkey: Hunger strike ended – health risks remain*, Amnesty International (21 november 2012).

¹⁴⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

instellingen worden thans door enkele rechtbanken als bewijs geaccepteerd, naast de rapporten van de *Forensic Medicine Council* van het ministerie van Justitie. Bovenmatig gebruik van geweld tijdens arrestatie en buiten officiële detentiecentra, als ook in officiële detentiecentra en gevangenissen bleven een punt van zorg.¹⁴⁸ Er zijn diverse rapporten van onevenredig gebruik van geweld door orde handhavende instellingen, daarbij inbegrepen schietpartijen met dodelijke afloop.^{149 150}

Hoewel Turkije het Facultatieve Protocol (OPCAT) bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (CAT) heeft bekrachtigd, is er nog geen *National Preventive Mechanism* (NPM) ingesteld ingevolge dit Protocol.¹⁵¹

Instellingen die de orde handhaven, komen geregeld met tegen-vorderingen tegen personen die beweren te zijn gemarteld of mishandeld. Dergelijke zaken worden door rechtbanken vaak met voorrang behandeld. Het ontbreken van direct, grondig, onafhankelijk en doelmatig onderzoek door rechtbanken leidt tot langdurige rechtszaken. Functionarissen belast met het handhaven van de orde en die schuldig worden bevonden aan foltering, mishandeling of het lossen van fatale schoten krijgen vaak lichte tot uitgestelde veroordelingen.¹⁵²

Het ontbreken van een speciale gerechtelijke politie-eenheid voor onderzoek naar beschuldigingen van marteling of mishandeling brengt de onpartijdigheid van het onderzoek in gevaar.¹⁵³

Vijf maanden nadat het Hof van Beroep de uitspraak van een lagere rechtbank over de betrokkenheid van zestig functionarissen bij het overlijden als gevolg van ernstig hoofdletsel in de gevangenis van de politieke activist Engin Çeber in 2008 had vernietigd, vond in februari 2012 een nieuw proces plaats. Op 1 oktober 2012 kregen negen functionarissen gevangenisstraffen variërend van vijf maanden tot twaalf en een halfjaar. Twee gevangenisbewaarders en een gevangenisdirecteur kregen levenslang. Een gevangenisarts kreeg drie jaar en anderhalve maand gevangenisstraf voor het vervalsen van documenten.¹⁵⁴

2.3.8 Ontvoeringen

Op 5 september 2012 presenteerde Human Rights Watch (HRW) het rapport *Time for Justice – Ending impunity for killings and disappearances in 1990s Turkey*.¹⁵⁵ In het rapport wordt aandacht gevraagd voor wederrechtelijke operaties en moorden begaan door Turkse militairen, politie en burgerwachten in de strijd tegen de PKK.

¹⁴⁸ *Turkey: Treatment of detainees in police custody; recourses available to detainees to file complaints against the police and their effectiveness*, Immigration and Refugee Board of Canada (8 juni 2012); *World Report 2013 – Turkey*, Human Rights Watch (31 januari 2013).

¹⁴⁹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey: Follow-up procedure to the forty-fifth session of the Committee against Torture*, Amnesty International (mei 2012).

¹⁵⁰ *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2012); *Annual Report 2011 – Turkey*, Amnesty International (13 mei 2011).

¹⁵¹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁵² *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 366, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *World Report 2013 – Turkey*, Human Rights Watch (31 januari 2013); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁵³ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁵⁴ *Turkey: New verdict due in key torture case*, Amnesty International (24 september 2012); *Historic verdict finds Turkish officials caused activist's death in custody*, Amnesty International (2 oktober 2012).

¹⁵⁵ *Time for Justice – ending impunity for killings and disappearances in 1990s Turkey*, Human Rights Watch (september 2012).

Het HRW-rapport is gepubliceerd, omdat veel van deze zaken binnen enkele jaren zullen verjaren. HRW roept daarom derde landen op Turkije aan te sporen de verjaringstermijnen van twintig jaar aan te passen en onderzoek te laten doen naar de misdrijven. Ook adviseert HRW het systeem van de dorpswachters (village guards) te ontmantelen. Deze burgerwachten worden door de Turkse autoriteiten ingezet als gewapende helpers in de strijd tegen de PKK.¹⁵⁶

Volgens de Europese Commissie is er in Turkije geen alomvattende benadering naar vermiste personen, het opgraven van massagraven of een doorwrocht en onafhankelijk onderzoek naar beweerde gevallen van buitengerechtigde moordpartijen door veiligheids- en/of orde handhavende functionarissen. Massagraven die in het zuidoosten van het land zijn aangetroffen, zijn onvoldoende onderzocht.¹⁵⁷

De *Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances* heeft 182 zaken ter verheldering aan de Turkse regering voorgelegd.¹⁵⁸ 49 zaken werden door eigen bronnen opgelost, 72 zaken door regeringsbronnen. 60 zaken bleven nog ter verduidelijking over.¹⁵⁹ Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft een Bureau voor Onderzoek naar Vermiste Personen. Dit bureau is vierentwintig uur per dag open.

2.3.9 Buitengerechtigde executies en moorden

Om de huidige omvang van buitengerechtigde executies en doodsbedreigingen in Turkije te onderzoeken, bracht de *Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions*, Christof Heyns, in november 2012 een vijfdaags bezoek aan het land. Hoewel er sinds het laatste bezoek van zijn voorganger in 2011 institutionele en juridische veranderingen hadden plaatsgevonden, was volgens de rapporteur het voornaamste probleem nog steeds de straffeloosheid van daders. Leden van veiligheidstroepen worden nog altijd gevrijwaard van bestraffing door onvoldoende onderzoek en trage juridische procedures. Tijdens de 23ste zitting van de Mensenrechtenraad in 2013 zal de rapporteur zijn verslag over de situatie in Turkije presenteren.¹⁶⁰

¹⁵⁶ *Time for Justice – Ending impunity for killings and disappearances in 1990s Turkey*; Human Rights Watch (september 2012).

¹⁵⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Time for Justice – Ending impunity for killings and disappearances in 1990s Turkey*, Human Rights Watch (september 2012).

¹⁵⁸ In 1980 werd door de VN-Mensenrechtencommissie een *Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances (UNGWEID)* opgericht. Deze werkgroep houdt zich specifiek bezig met verdwijningen en heeft als doel de bevordering van communicatie tussen families van verdwenen personen en de autoriteiten voor ogen.

¹⁵⁹ *Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances*, A/HRC/22/45 (28 januari 2013).

¹⁶⁰ *UN independent expert calls on Turkey to do more to fight impunity on extrajudicial executions*, UN News Service (30 november 2012).

2.3.10 Doodstraf

Turkije heeft de doodstraf afgeschaft.

2.3.11 Bloedwraak en eerwraak

Er zijn in de verslagperiode geen gevallen bekend van bloedwraak¹⁶¹, een praktijk uit de Koerdische cultuur. Er zouden naar schatting tweeduizend vetes tussen rivaliserende families bestaan, die een voorgeschiedenis kunnen hebben van een paar generaties, voor het grootste deel in het Koerdische zuidoosten. Maar voor zover bekend hebben ze niet tot daadwerkelijke bloedwraak geleid.

Gevalen van eerwraak¹⁶², eveneens een praktijk uit de Koerdische cultuur, doen zich in Turkije met enige regelmaat voor. Bij eerwraak draait het om de familie-eer.¹⁶³ Die familie-eer is geschonden wanneer de kuisheid van vrouwelijke familieleden ter discussie staat. Soms zijn roddels al genoeg. Families met een geschonden eer worden radicaal uit de gemeenschap gestoten, in hun winkels wordt niet meer gekocht, hun dochters en zonen kunnen geen huwelijkspartners meer vinden, hun vaders worden uitgelachen in het koffiehuis, hun moeders genegeerd.

Er zijn vreedzame oplossingen voor een eerschending, bijvoorbeeld door een meisje dat geen maagd meer is te laten trouwen. Vreedzame oplossingen zijn echter niet altijd mogelijk. In sommige gevallen gaat de familie dan over tot het plegen van een moord.¹⁶⁴ Door migratie van Koerden is de praktijk verspreid door geheel Turkije en komt daardoor ook vaak in stedelijke gebieden voor. Niet alleen in zuidoostelijke steden als Diyarbakir, maar ook in Istanbul.¹⁶⁵

Er hebben zich in de verslagperiode geen relevante nieuwe ontwikkelingen voorgedaan met betrekking tot bloedwraak en eerwraak in Turkije.

2.4 Positie van specifieke groepen

2.4.1 Koerden

In steden als Ankara, Istanbul, Konya en Mersin, waar als gevolg van de vijandelijkheden in het zuidoosten in het verleden veel Koerden naar toe waren getrokken, maar vooral in Izmir, Bursa en Trabzon, waar Turks nationalisme hoogtij viert, waren in de verslagperiode anti-Koerdische gevoelens.¹⁶⁶ Koerden vormen vaak doelwit van geweld als er incidenten in Koerdische gebieden plaatsvinden, of als er Turkse soldaten sneuvelen. Turkse nationalistes plunderen en steken Koerdische winkels in brand. Koerden die in het openbaar opkomen voor hun Koerdische identiteit en/of Koerdisch spreken, kunnen het risico lopen hierop door

¹⁶¹ Bloedwraak leidt vaak tot langdurige vetes tussen twee families. Er is daarbij altijd sprake van wederkerigheid, waarbij de ene familie de daad wreekt van de andere familie volgens het principe 'oog om oog, tand om tand'.

¹⁶² Bij eerwraak gaat het meestal om wraak vanwege seksuele omgang voor het huwelijk of vanwege seksuele omgang met iemand anders dan de huwelijkspartner.

¹⁶³ *Gretig klinkt het nu: eerwraak*, Volkskrant (16 februari 2013).

¹⁶⁴ *Gretig klinkt het nu: eerwraak*, Volkskrant (16 februari 2013); *Increase in honour killings spurs call for action*, SES Türkiye (16 januari 2013).

¹⁶⁵ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012)336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turquie: Information sur la violence conjugale, y compris les lois, la protection offerte par l'État et les services de soutien*, Immigration and Refugee Board of Canada (28 mei 2012); zie ook paragraaf 2.4.7 *Koerden* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹⁶⁶ *Turkey: Situation of Kurds in western cities such as Ankara, Istanbul, Izmir, Konya and Mersin; resettlement to these cities (2009 – May 2012)*, Immigration and Refugee Board of Canada (14 juni 2012).

Turkse nationalisten hardhandig te worden aangesproken.¹⁶⁷ Discriminatie bij het huren van huizen of winkels, onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg kan voorkomen. Koerden die niet te koop lopen met hun identiteit en geboorteplaats en de Turkse taal goed beheersen, kunnen zich in het dagelijks leven zonder al te grote problemen goed redden.¹⁶⁸

Op 11 september 2012 publiceerde de *International Crisis Group* een rapport over de Koerdische kwestie, getiteld *Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement*.¹⁶⁹ Volgens dit rapport is de Koerdische kwestie slechts op te lossen door het Koerdische probleem te scheiden van het terroristische (PKK) probleem. De grote meerderheid van de Koerden wil geen afscheiding van Turkije, maar meer invloed voor het lokale bestuur, les in de Koerdische taal en gelijke rechten voor minderheden. Een recent onderzoek van de lokale Turkse denktank *Bilgesam* onderstreepte deze zienswijze van de *International Crisis Group* en constateerde dat 90% van de Koerden deel wil blijven uitmaken van Turkije.

Het is niet mogelijk gebleken exact na te gaan of de Koerdische activisten die naar aanleiding van massale sit-in acties voor meer culturele en politieke vrijheid in verschillende steden in het zuidoosten van het land in 2011 waren gearresteerd, inmiddels zijn vrijgelaten, dan wel zijn veroordeeld.¹⁷⁰ Naar verluidt zitten er tussen de 4.000 en 8.000 Koerdische activisten in de gevangenis, van wie een belangrijk deel op beschuldiging van lidmaatschap van een verboden terroristische organisatie (artikel 314 wetboek van Strafrecht). Het overgrote deel van deze verdachten zit in maandenlang voorarrest.

Tijdens een parlementaire bijeenkomst op 12 juni 2012 kondigde premier Erdoğan aan dat de Koerdische taal een keuzevak wordt op Turkse scholen. De nieuwe wet op het Basisonderwijs maakt dit mogelijk. Daarnaast is het nu in beperkte mate mogelijk om andere talen dan Turks te spreken in rechtszaken. Ook kreeg de universiteit van de stad Tunceli toestemming een vakgroep op te richten voor Oosterse Talen en Literatuur, waaronder het *Zaza* en het *Kurmanji-Koerdisch*. Met deze stappen en met een voortzetting van het vredesproces lijkt de huidige Turkse regering een einde te willen maken aan de gewapende strijd en de positie van de Koerdische minderheid te willen verbeteren.

*Publicaties in het Koerdisch*¹⁷¹

Het Turkse ANP (*Anatolian News Agency*) kondigde in april 2012 aan ook in de Koerdische taal te zullen gaan publiceren. De tijdelijke sluiting van de pro-Koerdische krant *Özgür Gündem* werd door een rechter ongedaan gemaakt.

¹⁶⁷ 2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey, US Department of State (19 april 2013).

¹⁶⁸ Turkey: Situation of Kurds in western cities such as Ankara, Istanbul, Izmir, Konya and Mersin; resettlement to these cities (2009 – May 2012), Immigration and Refugee Board of Canada (14 juni 2012).

¹⁶⁹ Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement, International Crisis Group, Europe Report no. 219 (11 september 2012).

¹⁷⁰ Zie ook paragraaf 3.4.1 Koerden van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹⁷¹ De Indo-Europese Koerdische taal is geen familie van het Turks, maar heeft wel veel Turkse woorden overgenomen. De verspreiding van Koerden over verschillende staten heeft verhinderd dat er een soort 'algemeen beschaafd Koerdisch' is ontstaan. Koerden bedienen zich niet van één en hetzelfde alfabet. Bijna alle Koerden in Turkije, Syrië en de voormalige Sovjetrepublieken spreken Koerdisch, dat *kurmandji* heet. Zuidelijker spreken de Koerden een andere versie van de taal. Die wordt in Turkije in het Latijnse schrift geschreven, in het Midden-Oosten en Iran in het Arabische schrift, en in de ex-Sovjetunie in het cyrillische schrift.

Radio - en televisie-uitzendingen in het Koerdisch

Sinds 1 januari 2009 zendt op de Turkse staatstelevisie TRT het 'Koerdische' kanaal TRT 6 (SES) 24 uur per dag programma's uit, voornamelijk in het Koerdische dialect Kurmanji (gesproken door 90% van de Turkse Koerden). Ook is er onder auspiciën van de TRT een radiostation dat in het Koerdisch uitzendingen verzorgd.¹⁷²

Hongerstaking

Op 12 september 2012 ging een groep van 64 Koerdische gevangenen in hongerstaking. De actie breidde zich steeds verder uit, binnen maar ook buiten de Turkse gevangenissen. Op 31 oktober 2012 verklaarde het ministerie van Justitie dat er in totaal 683 gedetineerden in 66 gevangenissen meededen aan de hongerstaking. Daarnaast waren er naar schatting 10.000 anderen, die als steunbetuiging niet meer aten. De hongerstakers hadden drie eisen geformuleerd: onderwijs in de moedertaal (Koerdisch), het recht van verdachten om bij rechtszaken zich te verweren in het Koerdisch, en PKK leider Öcalan zou weer bezoek (advocaten) moeten kunnen ontvangen in de gevangenis.

Öcalan wordt gevangen gehouden op het gevangenseiland Imrali, niet ver van Istanbul. De Turkse autoriteiten weigeren al vijftien maanden de toegang van advocaten tot Öcalan. Ze zeggen aanwijzingen te hebben dat Öcalan via zijn advocaten de PKK blijft aansturen.

Op het terrein van de Koerdische taal is al enkele jaren beweging (televisiezender TRT 6, Koerdisch als keuzevak op de basisschool). Op 13 november 2012 diende de minister van Justitie een wetsvoorstel in om het gebruik van Koerdisch bij rechtszaken toe te staan, in een pakket van maatregelen dat betrekking had op de rechten van verdachten en gedetineerden. Ook werd voorgesteld om ernstig zieke gevangenen voorwaardelijk in vrijheid te stellen voor een betere medische behandeling, de bezoeksregeling voor familieleden van minderjarige gedetineerden te verruimen en het bezoeken van begrafenissen door gedetineerden toe te staan.

Lange tijd leek het er niet op dat er overeenstemming zou worden bereikt. Tot veler verrassing kwam er op 18 november 2012 abrupt een einde aan de hongerstaking. Öcalan deed via zijn broer Mehmet Öcalan die hem kort daarvoor had bezocht, een oproep de hongerstaking te beëindigen. In de belangrijkste Koerdische stad Diyarbakir lieten de Turkse autoriteiten geluidswagens rondrijden om het nieuws over de oproep van Öcalan te verspreiden. In een eerste reactie toonden de Turkse autoriteiten zich opgelucht.¹⁷³

DEHAP- c.q. DTP-leden en -sympathisanten, en hun verwanten¹⁷⁴

Leden en/of sympathisanten van de Koerdische opvolgerpartij BDP werden regelmatig lastiggevallen door de overheid en onderworpen aan willekeurige

¹⁷² *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁷³ *Honderden Koerden in cel in hongerstaking*, Volkskrant (24 oktober 2012); *Turkey: Hunger strike ended - health risks remain*, Amnesty International (21 november 2012).

¹⁷⁴ Zie ook paragraaf 3.4.2 *DEHAP- c.q. DTP-leden en -sympathisanten, en hun verwanten* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

arrestatie en detentie. Deze situatie is veranderd sinds het begin van het vredesproces eind 2012. Massale arrestaties zoals die in 2011 en de eerste helft van 2012 nog regelmatig plaatsvonden, zijn er sinds eind 2012 niet meer geweest. Hoewel de schattingen uiteenlopen, zouden zich nog ongeveer 8.000 Koerdische activisten in detentie bevinden. De meesten van deze activisten worden beschuldigd van het lid zijn van een verboden terroristische organisatie (KCK/PKK). Door de wetwijzigingen van het Derde Justitiële Hervormingspakket¹⁷⁵ werd door mensenrechten- en Koerdische organisaties gehoopt dat verdachten op vrije voeten zouden komen. Tot op heden is dat nog niet gebeurd.

*Leden van de PKK, militante linkse of radicaal-islamitische groeperingen*¹⁷⁶

De PKK wordt door de Turkse overheid op basis van de anti-terrorismewet als een terroristische organisatie beschouwd.¹⁷⁷ Binnen het kader van deze wet stellen de Turkse autoriteiten alles in het werk om de PKK en zijn leden definitief uit te schakelen. Dit houdt in dat opgepakte leden van de PKK als terroristen worden behandeld en worden gedetineerd in zwaar beveiligde gevangenissen (*high security prisons*) met het daarbij behorende detentieregime.

2.4.2

Vrouwen

Op het gebied van handelingsbekwaamheid, aanvragen van documenten, sociale positie, deelname aan politieke activiteiten, bijzondere gedrags- en kledingscodes, doen van aangifte en bescherming tegen seksueel geweld en opvangmogelijkheden hebben zich in de verslagperiode geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.¹⁷⁸

De positie van vrouwen in de Turkse maatschappij blijft slecht.¹⁷⁹ De arbeidsparticipatie van vrouwen in Turkije, het laagste percentage van alle OESE landen, is 34%.¹⁸⁰ De toegang van meisjes en vrouwen tot onderwijs in Turkije is de laagste onder de EU-lidstaten en de OESO landen.¹⁸¹

Op Internationale Vrouwendag (8 maart 2012) nam het Turkse parlement een aantal wetten aan, waaronder de *Law on the Protection of Family and Prevention of Violence against Women*.¹⁸² Het pakket wetgeving had tot doel een effectievere bestrijding van huiselijk geweld, alsmede een betere opvang van slachtoffers mogelijk te maken, en voorzag in strengere straffen voor daders, betere bescherming voor slachtoffers en trainingen voor politie en justitie.

Het ministerie voor Gezin en Sociaal Beleid nam een nationaal actieplan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen aan (2012-2015). Het plan richt zich op vijf terreinen: wetgeving, grotere bewustwording en verandering van houding, mondig maken van vrouwen en preventieve dienstverlening, gezondheidszorg en

¹⁷⁵ Zie ook paragraaf 2.1 *Nationale wetgeving*.

¹⁷⁶ Zie ook paragraaf 3.4.3 *Leden van de PKK, militante linkse of radicaal-islamitische groeperingen* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹⁷⁷ Ook de EU, de NAVO en de VN hebben de PKK als terroristische organisatie erkend.

¹⁷⁸ Zie ook paragraaf 3.4.4 *Vrouwen* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹⁷⁹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁸⁰ Twee belangrijkste verklaringen hiervoor zijn migratie van ongeschoolde vrouwen naar de grote steden, waar zij geen baan kunnen vinden en het hoofddoekverbod. Ook speelt mee dat mannen nog als de traditionele kostwinnaar worden gezien. Mede daarom worden vrouwen in het algemeen minder snel aangenomen voor een baan dan mannen. Het feit dat het salaris van vrouwen gemiddeld veel lager is dan van mannen, stimuleert vrouwen dan ook niet op de arbeidsmarkt te betreden.

¹⁸¹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁸² *Turkey: Adopt strong domestic violence law*, Human Rights Watch (7 maart 2012); *Turquie: Information sur la violence conjugale, y compris les lois, la protection offerte par l'État et les services de soutien*, Immigration and Refugee Board of Canada (28 mei 2012).

samenwerking tussen de deelnemende partijen. Het ministerie voor Gezin en Sociaal Beleid en de Gendarmerie ondertekenden tevens een protocol, waarbij leden van de gendarmerie worden getraind ter voorkoming van geweld tegen vrouwen en in zaken met betrekking tot gelijkheid van man en vrouw, teneinde slachtoffers van geweld te kunnen helpen. Ook ondertekenden de ministeries voor Gezin en Sociaal Beleid en Arbeid en Sociale Zekerheid een protocol om de werkgelegenheid en deelname aan het arbeidsproces voor vrouwen te stimuleren, met name ook voor vrouwen die slachtoffer zijn van geweld.¹⁸³

Uit cijfers over het aantal geweldszaken tegen vrouwen bleek dat de maatregelen nog geen direct effect lieten zien. Zo is er in 15 van de 81 Turkse provincies nog geen opvang voor slachtoffers van huiselijk geweld.

Door vrouwenrechtenorganisaties wordt geschat dat dagelijks vijf Turkse vrouwen in verband met eerwraak worden vermoord. Volgens de vrouwenrechtenorganisatie *Flying Broom* begint preventie in het onderwijs. Daar zal meer aandacht aan dit probleem moeten worden gegeven. Belangrijke uitdagingen voor Turkije blijven gelijkheid tussen mannen en vrouwen, bestrijding geweld tegen vrouwen, inclusief eerwraakmoorden, en op jonge leeftijd huwen en gedwongen huwelijken.¹⁸⁴

Er is meer aandacht voor geweld tegen vrouwen in Turkije, maar de middelen om dit tegen te gaan zijn nog onvoldoende.¹⁸⁵ Verschillende vrouwenrechtenorganisaties vinden de uitvoering van de wet op de bestrijding van huiselijk geweld van 8 maart 2012 problematisch. Uit cijfers blijkt dat vier op de tien Turkse vrouwen te maken krijgt met fysiek geweld van echtgenoot of andere familieleden. In de eerste helft van 2012 kwamen 98 vrouwen om het leven door huiselijk geweld. Hoewel het aantal vrouwenopvangcentra steeg van 8 in 2000 naar 113 in 2012, zijn er nog altijd geen opvangcentra in vijftien van de 81 provincies.¹⁸⁶

In haar voortgangsrapport stelde ook de Europese Commissie dat huiselijk geweld tegen vrouwen een algemeen verschijnsel is. Eerwraak en vroege en gedwongen huwelijken blijven voorkomen.¹⁸⁷ Moorden om de familie-eer te redden, blijven een hardnekkig probleem.¹⁸⁸ Eenduidige jurisprudentie ontbreekt. Sommige rechters, vooral op het platteland, erkennen nog steeds verzachtende omstandigheden, met als gevolg lichtere vonnissen.¹⁸⁹

Verschillende ngo's organiseerden op 8 maart 2013 (Internationale vrouwendag) een mars door Ankara. De onvrede richtte zich vooral op de conservatieve opvattingen van premier Erdoğan over man-vrouw verhoudingen en zijn herhaalde oproep aan Turkse vrouwen om op zijn minst drie kinderen te krijgen. Dit werd door de demonstranten als beledigend ervaren. Naast spandoeken met teksten tegen premier Erdoğan werd er ook geprotesteerd tegen de vrouwelijke Turkse minister van Familie- en Sociale Zaken, Fatma Sahin. Zij zou te gematigd zijn als het gaat om vrouwenrechten, onder meer bij de bestrijding van het endemische huiselijke geweld.

¹⁸³ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turquie: Information sur la violence conjugale, y compris les lois, la protection offerte par l'État et les services de soutien*, Immigration and Refugee Board of Canada (28 mei 2012).

¹⁸⁴ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁸⁵ *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁸⁶ *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁸⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

¹⁸⁸ *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁸⁹ *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

2.4.3 Minderjarigen

Sinds de vorige verslagperiode (september 2010 – januari 2012) hebben zich op het gebied van meerderjarigheid, handelingsbekwaamheid, opvang, zelfstandige aanvraag en verstrekking van reis- en/of identiteitsdocumenten geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan met betrekking tot de situatie van (alleenstaande) minderjarigen in Turkije.¹⁹⁰

Turkije kende een leerplicht van acht jaar. Deze werd ingesteld na de militaire coup van 1997 en was mede bedoeld om te zorgen dat kinderen pas na acht jaar naar een islamitisch-religieuze school konden gaan.

Op 30 maart 2012 nam het parlement een nieuwe onderwijswet aan. De wet komt in essentie neer op het verlengen van de leerplicht van acht naar twaalf jaar. Volgens de seculiere oppositie zit het probleem vooral in de indeling van het onderwijs in drie blokken van vier jaar. Na de basisschool, die onder de nieuwe wet vier jaar zal zijn, zullen de leerlingen examen moeten doen voor een beroepsopleiding of voor een middelbare school. Religieuze scholen die opleidingen verzorgen tot imam, zullen onder de nieuwe regeling worden aangemerkt als beroepsonderwijs (waardoor men op jongere leeftijd naar zo'n school kan). Daarnaast wordt op de lagere school een nieuw keuzevak aangeboden over de islam. De oppositionele CHP kondigde aan om de wet te laten toetsen door het Constitutionele Hof. De wijze waarop de AKP deze wet in rap tempo door het parlement heeft gejaagd, zette de gepolariseerde verhoudingen verder op scherp en leidde zelfs tot een vechtpartij tussen parlementariërs.¹⁹¹

De rechten van minderjarigen in Turkije, zoals vastgelegd in het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind, worden in het algemeen onvoldoende verwezenlijkt. Er zijn een aantal zorgpunten. Zo meldt het Turkse Bureau voor de Statistiek dat in 2012 292.000 kinderen tussen de zes en de veertien jaar (schoolplichtige leeftijd) betaald werk verrichtten. Van de groep kinderen tussen de vijftien en zeventien jaar verrichtten 601.000 kinderen betaald werk. Vooral onder migranten seizoenarbeiders bevindt zich een grote groep kwetsbare kinderen, die onvoldoende toegang heeft tot onderwijs en gezondheidszorg.¹⁹² Volgens het Amerikaanse ministerie van Arbeid werkt een groot aantal jonge Turkse kinderen in de landbouw, veeteelt, nijverheid en fabrieken.¹⁹³ Bijna 50.000 kinderen werken op straat, bedelen, poetsen schoenen, of lopen vuilnisbelten af op zoek naar nog verhandelbare goederen.¹⁹⁴

Turkije is wereldwijd de belangrijkste producent van hazelnoten. Deze worden voornamelijk verbouwd aan de Zwarte Zee. In het oogstseizoen (juni – september) wordt naast lokale dagloners ook gebruik gemaakt van seizoenarbeiders, die overwegend uit de armere streken van Turkije (zuidoosten) komen. Veelal leven de seizoenarbeiders in tentenkampen, dicht bij de hazelnootplantages. De seizoenarbeiders vormen een kwetsbare groep, omdat ze onder basale condities wonen en werken. In het oogstseizoen zijn er naar schatting tussen de 200.000 en 300.000 migranten arbeiders werkzaam in de hazelnootoogst, waarvan naar schatting 20%, kinderen. De Internationale Arbeidsorganisatie van de VN (ILO) is een project begonnen, gericht op het terugdringen van de kinderarbeid in de Turkse

¹⁹⁰ Zie ook paragraaf 3.4.5 *Minderjarigen* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹⁹¹ *2011 Findings on the worst forms of child labor*, US Department of Labor (26 september 2012).

¹⁹² <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>.

¹⁹³ *2011 Findings on the Worst Forms of Child Labor – Turkey*, US Department of Labor (26 september 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁹⁴ *2011 Findings on the Worst Forms of Child Labor – Turkey*, US Department of Labor (26 september 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

hazelnootsector. Het project sluit aan bij het streven van de Turkse overheid de ergste vormen van kinderarbeid per 2015 te hebben uitgebannen.

Regelmatig worden minderjarigen opgepakt en veroordeeld op verdenking van lidmaatschap van een verboden terroristische organisatie. Nog niet in alle Turkse provincies zijn er rechtbanken voor minderjarigen, waardoor rechtbanken voor volwassenen ook zaken afhandelen met betrekking tot minderjarige verdachten. In 2012 vestigde een groot schandaal rond de mishandeling en verkrachting van Koerdische kinderen in de Pozanti-gevangenis de aandacht op het ontbreken van adequate jeugddetentie-faciliteiten.¹⁹⁵

In Turkije zijn onvoldoende mechanismen voor het monitoren en het voorkomen van geweld tegen kinderen.

Het probleem van kindhuwelijken komt nog relatief veel voor in de armere, rurale delen van het land. Op basis van informatie van het Turkse Bureau voor de Statistiek en gegevens van de organisatie *End Violence Against Women Platform* werd bekend dat er van begin 2012 tot november 2012 181.000 huwelijken hebben plaatsgevonden in Turkije met kindbruiden (meisjes jonger dan zeventien jaar).

Met betrekking tot de vraag of er in Turkije voldoende voorzieningen aanwezig zijn om de rechten van minderjarigen (zoals scholen, ziekenhuizen, gezondheidszorg, geboorteregistratie en jeugdzorg) te effectueren, kan gesteld worden dat dit nauw samenhangt met de geografische plaats en de sociale klasse. Turkije kent grote regionale verschillen, waarbij kan worden gesteld dat een belangrijk deel van de welvaart en betere voorzieningen in de gezondheidszorg en het onderwijs zich concentreren rond de stedelijke centra in het westen en het centrale deel van het land. In het oosten is dat vooral op het platteland veel moeilijker.

Minderjarigen in Turkije worden onvoldoende beschermd tegen kindermishandeling, kinderarbeid, marteling en opsluiting. Op enkele terreinen zoals kinderarbeid bestaat een wettelijk kader. Maar er is nauwelijks controle op de naleving van regelgeving. Ook ontbreekt een goed functionerende arbeids- en schoolinspectie. Daarnaast wordt er vooral in armere en landelijke gebieden anders gedacht over het welzijn van kinderen, bijvoorbeeld in samenhang met kindbruiden. Er wordt daarbij sterk vanuit de optiek van de familie-eer gedacht, waardoor kinderen worden gezien als een middel om onder meer wederzijdse familiebanden te verstevigen.

Er zijn in Turkije opvanghuizen voor minderjarigen aanwezig. Het Turkse ministerie voor Familie en Sociale Zaken is verantwoordelijk voor de opvang van minderjarigen en voor de opvanghuizen. Onder dit ministerie is het Directoraat-Generaal voor Jeugd en Gezinszaken belast met de uitvoering van het beleid. Volgens de gegevens op de website van het ministerie zijn er 751 'kinderhuizen', kleinschalige opvang, waarbij zes tot acht kinderen opgevangen worden in situaties die lijken op het verblijven bij een gastgezin. Daarnaast zijn er zestig jeugdcentra voor kinderen tot twaalf jaar en 65 jeugdcentra voor kinderen tussen de dertien en achttien jaar. Deze jeugdcentra vormen de grootschalige opvang en functioneren als internaat voor kinderen die om uiteenlopende redenen niet (meer) thuis kunnen opgroeien. Tot slot zijn er 'adoptiehuizen', waarbij kinderen in een woongemeenschap worden opgevangen van tussen de tien tot twaalf kinderen. Deze adoptiehuizen zijn vooral bestemd voor kinderen, van wie de ouders niet de middelen hebben om ze op een verantwoorde manier op te voeden. Het zijn overwegend kinderen uit de zwakkere sociale milieus.

¹⁹⁵ Zie ook paragraaf 3.3.6 *Arrestaties en detenties* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

Over voorzieningen in deze opvanghuizen, zoals onderwijs, medische zorg, de kwaliteit van het eten, de beschikbaarheid van nachtopvang en sanitaire voorzieningen is geen informatie bekend. Ook over relevante ontwikkelingen met betrekking tot verbeteringen in opvangtehuizen voor (alleenstaande) minderjarigen in Turkije is geen informatie bekend.

De volgende ngo's zijn actief bij de opvang van alleenstaande minderjarigen in Turkije:

- *Children's Rights Platform*.
- *Turkish Society for Prevention of Child Abuse and Neglect* (TSPCAN).
- *Association for Solidarity with the Freedom Deprived Juvenile* (OZGEDER).
- *Agenda is Child*. Deze organisatie zet zich in voor het nakomen van de internationaalrechtelijke verplichtingen van Turkije op het terrein van de kinderrechten.

Met betrekking tot de positie van kinderen van ouders die in Turkije worden vervolgd, en de vraag of de Turkse autoriteiten bereid en in staat zijn deze kinderen te beschermen, kan worden gesteld dat voor zover bekend de Turkse autoriteiten inderdaad bereid zijn om deze kinderen te beschermen. Wanneer bijvoorbeeld de moeder slachtoffer is van huiselijk geweld zal niet alleen de moeder, maar ook haar eventuele kind(eren) een schuilplaats moeten worden geboden. Hoewel voldoende betrouwbare informatie ontbreekt, lijkt het waarschijnlijk dat bijvoorbeeld de opvang in de meer landelijke en armere regio's in de praktijk anders van aard en omvang zal zijn dan in stedelijke gebieden in het westen en midden van Turkije.

Kindsoldaten

Voor zover bekend is de PKK de enige groepering die kindsoldaten rekruteert. Uit een door de Turkse denktank *Economic Policy Research Institute* (TEPAV – *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*) in februari 2012 gepubliceerd onderzoek naar herkomst en leeftijd van 1.362 PKK strijders, die tussen 2001 en 2011 bij gevechten om het leven zijn gekomen, blijkt dat 9,25% vijftien jaar of jonger was, 33,4% tussen de zestien en achttien jaar, en 57,3% negentien jaar of ouder.

Voor zover bekend zijn in Turkije geen aparte opvang- of begeleidingsmogelijkheden voor kindsoldaten. Het Turkse Openbaar Ministerie zal tot vervolging overgaan, als kan worden aangetoond dat de kindsoldaten behoren tot een verboden terroristische organisatie. De rechtszaken zullen bij voorkeur door een rechtbank voor jeugdstrafzaken worden behandeld.

2.4.4 Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender (LGBT))¹⁹⁶

Van strafbaarstelling van homoseksuele handelingen, strafvervolging of een actief vervolgingsbeleid om de enkele reden van homoseksuele geaardheid is in Turkije geen sprake.

Met betrekking tot de vraag of homoseksuele geaardheid in de praktijk kan leiden tot onevenredige of discriminatoire bestraffing, kan gesteld worden dat lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en travestieten (LGBT) buitensporig gewelddadig worden aangepakt door de politie, waarin op niet-wezenlijke gronden wordt overgegaan tot strafvervolging.¹⁹⁷ Deze gevallen lijken vooral transseksuelen

¹⁹⁶ Zie ook paragraaf 3.4.6 *Homoseksuelen, travestieten en transseksuelen (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender (LGBT))* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

¹⁹⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Human rights report for LGBT people*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity

te betreffen.¹⁹⁸ Bepalingen in het strafrecht inzake openbaar exhibitionisme en overtredingen jegens de publieke moraliteit worden soms gebruikt om te discrimineren tegen LGBT-personen.¹⁹⁹ De wet op Misdragingen wordt vaak gebruikt om boetes op te leggen aan transgender personen.²⁰⁰

Discriminatie op grond van seksuele identiteit is onveranderd.²⁰¹ Er is geen vooruitgang voor wat betreft het opnemen van een verbod op discriminatie vanwege seksuele geaardheid in de grondwet, waarvoor LGBT-organisaties zich al jaren sterk maken.

Geweld tegen homoseksuelen en transseksuelen komt geregeld voor.²⁰² De maatschappelijke acceptatie van transgenders (travestieten/transseksuelen) is in Turkije erg laag, vooral in conservatieve wijken in grote steden en op het platteland.²⁰³ Dit uit zich dagelijks in discriminatie.²⁰⁴

Een groot percentage transseksuele vrouwen werkt in de seksindustrie. Het is in Turkije nog steeds haast onmogelijk voor hen om een reguliere baan te vinden bij de overheid of in het bedrijfsleven. Volgens de initiatiefneemster van de in oprichting zijnde stichting *Red Umbrella*, die zich gaat inzetten voor een betere behandeling van sekswerkers, zijn meer dan 90% van de Turkse transgenders als sekswerker actief zijn. Volgens hem komt dat omdat transgenders geen kans hebben op een andere baan in Turkije.

Ook in 2012 zijn er weer transseksuelen om het leven gebracht. Hoewel exacte cijfers ontbreken, was er geen groot verschil met de vorige verslagperiode.

In de verslagperiode werden door de politie invallen gedaan in bordelen in Istanbul, waar voornamelijk transseksuele vrouwen werkzaam zijn. Een groot aantal reguliere bordelen werd gesloten. De prostituees en vooral de transseksuele vrouwen hebben geen andere keuze dan weer de straat op te gaan. De politie gebruikte bij de invallen voor zover bekend geen direct fysiek geweld. Volgens LGBT-organisaties hadden vooral transseksuelen tijdens de verhoren op het politiebureau last van (seksuele) intimidatie.

In de wijk Avcilar in Istanbul kwam in oktober 2012 een aantal bewoners van een appartementencomplex waar ook transseksuelen woonachtig waren in opstand, toen ze het idee hadden dat er ook klanten mee naar de woningen werden genomen. Het liep uit op een fikse ruzie, waarbij de transseksuelen werden bedreigd. Uiteindelijk

Association (februari 2013); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

¹⁹⁸ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Human rights report for LGBT people*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (februari 2013).

¹⁹⁹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

²⁰⁰ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*; US Department of State (19 april 2013).

²⁰¹ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

²⁰² *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2012 Human rights report for LGBT people*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (februari 2013).

²⁰³ *2012 Human rights report for LGBT people*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (februari 2013).

²⁰⁴ *2012 Human rights report for LGBT people*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (februari 2013).

kwam de politie tussen beide en werd door de officier van Justitie een rechtszaak aangespannen in verband met illegale prostitutie. Alle woningen van transseksuelen werden als resultaat een aantal maanden verzegeld. Woningen van anderen werden niet verzegeld. Op grond van deze feiten kwamen ngo's tot de conclusie dat een en ander specifiek gericht was tegen transseksuelen. Inmiddels zijn sommige transseksuelen teruggekeerd naar hun woningen in het complex, maar het merendeel is elders gaan wonen. Er lopen nog rechtszaken tussen transseksuelen en buurtbewoners. De Turkse media besteedden aan deze kwestie kort aandacht, zonder in te gaan op details achter de incidenten.

Er is geen specifieke informatie bekend over de mensenrechtensituatie van lesbische vrouwen in Turkije. Ook exacte cijfers ontbreken. In vergelijking met andere groepen kunnen lesbiennes in Turkije makkelijker *low profile* leven en hoeven niet uit de kast te komen. Daardoor zijn zij minder zichtbaar. In vergelijking met een aantal jaren geleden zijn er wel duidelijk meer lesbiennes actief binnen LGBT-organisaties.

Uit zelfcensuur berichten veel media in Turkije zo weinig mogelijk over LGBT's. Berichtgeving over feiten (zoals een inval in huizen waar transseksuele vrouwen werken, of de moord op een transseksueel) gebeurt wel, maar praatprogramma's over de problemen van LGBT's of diepgaandere discussies met verschillende partijen op de Turkse televisie zijn ongekend. Wel onderging een (bekende) Turkse actrice een gender-operatie en was begin 2013 uitgebreid in de media met haar nieuwe mannelijke uiterlijk. De reacties hierop varieerden sterk (steunbetuigingen, maar ook haatspraak). Verder werd de film over de ervaringen van ouders met LGBT kinderen, getiteld *My Child*, goed ontvangen. In de pers kreeg de film veel aandacht. Interviews met ouders en kinderen die openlijk uit de kast waren/zijn gekomen, zijn in Turkse dagbladen gepubliceerd. Dit soort berichtgeving wordt over het algemeen door LGBT-organisaties, ondanks de negatieve reacties die de inhoud soms kan opleveren, belangrijk geacht voor de bewustwording over homoseksualiteit.

LGBT kunnen zich organiseren. De overheid probeert het hen wel, bijvoorbeeld door middel van administratief treiteren, moeilijk te maken. Hoewel formele registratie als organisatie uiteindelijk meestal wel lukt, is dit voor LGBT-organisaties veel lastiger dan voor andere ngo's. Zo hebben LGBT-organisaties grote moeite met het huren van kantoorgebouwen. Er waren in de verslagperiode geen problemen bekend met het opzetten van nieuwe LGBT-organisaties of het organiseren van protestacties. De deelname van LGBT's aan de jaarlijkse *Gay Pride Istanbul (Onur Yürüyüşü)* is de laatste jaren aanzienlijk toegenomen. Zo trok de *Gay Pride Istanbul* van 1 juli 2012 10.000 tot 30.000 mensen.

Op 20 mei 2012 vond de vijfde mars tegen homofobie en transfobie plaats in Ankara. Aan deze mars namen volgens de organisatoren (LGBT-organisatie KAOS GL) 500 mensen deel. Ook werd een door 50.000 mensen ondertekende petitie naar premier Erdoğan verzonden. Het protest verliep gemoedelijk en werd niet verstoord door tegendemonstraties. Na de demonstratie werd in een korte persverklaring toegelicht dat de demonstratie was opgedragen aan alle slachtoffers van *hate crimes* in het algemeen en Ahmet Yildiz in het bijzonder. Deze laatste werd vanwege zijn homoseksuele geaardheid in een eerwraakzaak vermoord.

Het thema LGBT-rechten lijkt de laatste jaren bespreekbaarder te zijn geworden, maar LGBT-rechten zijn nog niet in de wet verankerd. Ook is weinig vooruitgang geboekt met de maatschappelijke acceptatie. Vooraanstaande politici laten zich regelmatig negatief uit over deze kwestie. LGBT-organisaties hopen dat in de nieuwe grondwet een expliciete verwijzing komt naar LGBT-rechten.

De Koerdische LGBT-organisatie *Hebûn* (in het Koerdisch 'weer te voorschijn komen') opgericht in maart 2010 in Diyarbakir, ter vervanging van de verboden Koerdische LGBT-organisatie *Hevijn*, helpt bij het vormen van kleine sociale groepen die elkaar thuis ontmoeten. Bars of cafés in Diyarbakir specifiek gericht op LGBT's zijn er nauwelijks. Terwijl een Turkse LGBT één probleem kent, de seksuele identiteit in een overwegend conservatief-islamitische samenleving, heeft een Koerdische LGBT twee problemen, een etnische en een seksuele identiteit. In veel woningen van Koerdische LGBT's worden invallen door de politie gedaan op verdenking dat de bewoners sekswerkers zijn.

De Koerdische LGBT-organisatie *Hebûn* heeft geen Koerdische nationalistische agenda. Binnen de Koerdische nationalistische beweging bestaat nauwelijks of geen aandacht voor de rechten van LGBT's. *Hebûn* onderhoudt contacten met vrouwenrechtenorganisaties, evenals met Iraaks-Koerdische LGBT-activisten en groeperingen.²⁰⁵

2.4.5

Dienstplichtigen

Er hebben zich sinds de vorige verslagperiode (september 2010 – januari 2012) geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan in Turkije met betrekking tot de situatie van dienstplichtigen, dienstplichtweigerders en deserteurs.²⁰⁶

Dienstplichtigen ontvangen een oproep tot keuring zodra ze de leeftijd van twintig jaar bereiken. Iedere man die twintig jaar wordt, moet zich binnen drie maanden melden (wet 1111, artikel 25). De normale militaire dienstplichtperiode bedraagt vijftien maanden. Universitair geschoolde mannen kunnen in de rang van vaandrig twaalf maanden dienen en de zogenoemde '*short term*' dienstplicht bedraagt zes maanden. Het is niet te voorspellen wie daar voor in aanmerking komen. Dat wordt door de militaire autoriteiten bepaald. Als iemand gedurende zijn militaire dienstplicht om het leven komt, worden zijn eventuele broers vrijgesteld van dienstplicht.

Uitstel van militaire dienstplicht kan volgens wet 1111, artikel 35:

- op verzoek wegens onmisbaarheid als men werkt voor de overheid, (defensie)industrie, of als sport professional (artikel 35^e);
- indien men nog studeert, in dat geval vragen universiteiten standaard uitstel aan voor hun studenten (artikel f);
- bij werk in het buitenland (artikel 35 g);
- bij slechte gezondheid (met doktersverklaring).

De Turkse wet kent nog altijd niet de mogelijkheid van vervangende dienstplicht voor gewetensbezwaarden (*vicdani retci*). Er is in de verslagperiode geen vooruitgang geboekt wat betreft de situatie inzake gewetensbezwaarden.²⁰⁷ Op 11 april 2013 nam het Turkse parlement het Vierde Justitiële Hervormingspakket aan.²⁰⁸ Hoewel dit pakket algemeen positief werd beoordeeld, werd de mogelijkheid voor erkende gewetensbezwaarden niet meegenomen.

Militaire dienstplichtweigerings en desertie zijn wettelijk strafbaar. Artikel 45 van het Militaire Strafrecht verbiedt individuen militaire dienstplicht te ontwijken en artikel

²⁰⁵ Interview met 'Arif', één van de oprichters van de Koerdische LGBT organisatie Hebûn in www.globalgayz.com/europe/turkey/kurdish-gay-and-proud-in-diyarbakir (8 februari 2013).

²⁰⁶ Zie ook paragraaf 3.4.7 *Dienstplichtigen* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

²⁰⁷ *Annual Report 2012 – Turkey*, Amnesty International (24 mei 2012); *Turkey: Selective progress on conscientious objection*, Forum 18 News Service, Oslo, Norway (1 mei 2012).

²⁰⁸ Zie ook paragraaf 2.1 *Nationale wetgeving*.

66 van het Turkse Militaire Strafrecht stelt dat het zonder toestemming verlaten van de actieve militaire dienst voor meer dan zes dagen met een gevangenisstraf tussen de één en de drie jaar kan worden gesanctioneerd. Er worden in artikel 66 ook enkele strafverzwarende omstandigheden genoemd, zoals het stelen van militaire eigendommen tijdens de desertie, desertie tijdens een opdracht, of het herhaaldelijk deserteren. Indien bewezen, dient een gevangenisstraf van ten minste twee jaar te worden gegeven.

Op 15 april 2012 maakte het *Presidency of Religious Affairs* (Diyanet) zijn opvatting met betrekking tot gewetensbezwaar bekend. Volgens *Diyanet* bestaat het recht op gewetensbezwaar niet binnen de islam: 'Naast de religieuze bezigheden draagt iedereen de verantwoordelijkheid naar de staat en familie, om belasting te betalen en militaire dienst te vervullen.

Op 7 maart 2012 deed de militaire rechtbank in Malatya uitspraak in de zaak van gewetensbezwaarde Muhammed Serdar Delice. Delice deed een beroep op gewetensbezwaar vanwege zijn geloof (islam). De rechtbank oordeelde op basis van de uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) dat gewetensbezwaar valt binnen vrijheid van religie en vrijheid van meningsuiting. Echter de rechtbank interpreteerde de uitspraak van het EHRM als het recht op gewetensbezwaar gebaseerd op overtuiging van een religieuze, intellectuele of politieke groep, en niet op basis van een individuele overtuiging. Op deze manier kan een individu geen beroep doen op gewetensbezwaar op basis van zijn eigen overtuiging. Een persoon die gewetensbezwaar wil maken, moet dus lid zijn van een groep die zich actief verzet tegen militaire dienstplicht.

De Malatya-rechtbank oordeelde dat de islam zich niet verzet tegen het uitvoeren van de militaire dienstplicht. Bovendien voerde de rechtbank de volgende criteria in: degene die gewetensbezwaar maakt, moet aantonen dat hij deze overtuiging al had, voordat hij dienstplichtig werd. Daarnaast mag de gewetensbezwaarde geen andere redenen hebben om niet in militaire dienst te willen treden. Delice werd veroordeeld tot tien maanden gevangenisstraf, waarvan hij zes maanden en twintig dagen heeft uitgezeten. Hij is in hoger beroep gegaan tegen de tien maanden gevangenisstraf. Mocht dit beroep negatief uitvallen, dan zal hij alsnog de resterende drie maanden gevangenisstraf moeten uitzitten.

Op 13 maart 2012 heeft te Isparta de militaire rechtbank het gewetensbezwaar erkend van Jehova getuige Baris Görmez op basis van de recente jurisprudentie van het EHRM. Hij heeft sinds 2007 vier jaar in de gevangenis gezeten. Militaire rechtbanken erkennen gewetensbezwaren alleen als een recht voor leden van religieuze, politieke of intellectuele organisaties die actief tegenstander van militaire dienstplicht zijn.

Op 17 juli 2012 veroordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) Turkije in de zaak van Mehmet Tarhan. Tarhan weigerde militaire dienst op principiële gronden en werd hierop gevangen gezet. Het Hof veroordeelde Turkije tot het betalen van een schadevergoeding van € 12.000 voor toegebracht leed en gemaakte kosten.

Vijf weken eerder werd Turkije veroordeeld tot een soortgelijke straf in de zaak van gewetensbezwaarde Halil Savda. In beide gevallen oordeelde het Hof dat gewetensbezwaarden in Turkije geen alternatieve dienstplicht kunnen vervullen en er in Turkije geen effectieve procedure bestaat om de aanvragen van gewetensbezwaarden te beoordelen.

Turkije maakt weinig vordering op het terrein van gewetensbezwaar, ondanks meerdere veroordelingen door het EHRM. Minister van Defensie Yılmaz kondigde een onderzoek aan naar deze kwestie, maar gaf te kennen dat gewetenbezwaarden wel degelijk strafbaar zullen blijven. Turkije is het enige land van de Raad van Europa dat recht van gewetensbezwaren voor dienstplichtigen niet erkent.²⁰⁹

Na de veroordelingen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in de gewetensbezwaar-gevallen Demirtaş op 17 januari 2012 en Ergep op 22 november 2012 zou er sprake zijn van een gedeeltelijke erkenning van gewetensbezwaar door Turkse militaire rechtbanken.

Er zijn diverse rechtszaken gaande met betrekking tot beweringen van mishandeling van gewetenbezwaarden in militaire gevangenissen. De *Human Rights Investigation Commission* van het parlement heeft kritiek op de gang van zaken in militaire gevangenissen en is van mening dat tot bestraffing van militairen door een onafhankelijke juridische autoriteit dient te worden besloten en niet door een hogere militaire functionaris. Aan een vonnis van het EHRM in deze kwestie dient door Turkije nog gevolg te worden gegeven.²¹⁰

Met betrekking tot de vraag of er in geval van strafrechtelijke vervolging op grond van dienstweigering of desertie sprake is van een onevenredige of discriminatoire bestraffing wegens ras, religie, nationaliteit, lidmaatschap van een bepaalde sociale groep of politieke overtuiging, kan opgemerkt worden dat hierover geen specifieke informatie beschikbaar is. Het valt niet uit te sluiten dat gevallen van discriminatie voorkomen tijdens de bestraffing of de tenuitvoerlegging van een straf. Het valt moeilijk vast te stellen in hoeverre deze gevallen van discriminatie een patroon vormen.

Over de situatie van minderheidsgroepen in de Turkse strijdkrachten is geen betrouwbare informatie beschikbaar.

Volgens de Human Rights Investigation Commission van het parlement pleegden in de periode juni 2010 en eind december 2012 175 dienstplichtigen zelfmoord. Het *Soldiers' Rights Platform*, een Turkse ngo, stelde na onderzoek dat redenen voor zelfmoord waren belediging, slaag, ander misbruik zoals buitensporige lichamelijke inspanning, weigering van toegang tot passende medische zorg en intimidatie. Toegenomen aandacht in de Turkse media voor het aantal zelfmoorden bij de Turkse strijdkrachten leidde in december 2012 tot een officieel onderzoek door de chef van de generale staf naar de oorzaken en omstandigheden.²¹¹

De Turkse strijdkrachten hanteren een gezondheidsreglement, waarbij homoseksualiteit als een psychische ziekte wordt aangeduid (*artikel 17 van de Turkish Armed Forces Guideline of Health Quality*) en homoseksuelen als ongeschikt worden aangemerkt voor het vervullen van de militaire dienstplicht.²¹² Dienstplichtigen die stellen homoseksueel te zijn, dienen daartoe foto's van seksuele

²⁰⁹ *Turkey 2012 Progress Report, SWD (2012) 336*, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey: Time to recognize right to conscientious objection*, Amnesty International (12 juni 2012).

²¹⁰ *Turkey Progress Report 2012, SWD (2012) 336*, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012).

²¹¹ *2012 - Country Reports on Human Rights Practices - Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

²¹² *Officers committing 'homosexuality offence' to be dismissed from the Turkish army*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (4 februari 2013); *Unnatural sexual relation or psycho-sexual deficiency: is a third way impossible*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (26 november 2012).

handelingen als bewijs te overleggen. Een klein aantal van hen moest vernederend medisch onderzoek ondergaan.²¹³

Minister van Defensie Ismet Yilmaz zou eind november 2012 een wetsontwerp tot wijziging van het militaire strafrecht gereed hebben, waarin homoseksualiteit zou worden toegevoegd aan delicten als moord, fraude en omkoping, die tot ontslag uit de Turkse strijdkrachten zouden kunnen leiden.²¹⁴

²¹³ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *2011 Country Reports on Human Rights Practices - Turkey*, US Department of State (24 mei 2012); *New psychological torture for gays from Gülhane Military Medical Academy (GATA): Facing the family*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (14 maart 2012).

²¹⁴ *Homo's uit Turks leger*, De Telegraaf (27 november 2012); *2012 Human rights report for LGBT people*, Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association (februari 2013).

3 Migratie

3.1 Migratiestromen

Voornamelijk via de landsgrenzen met Iran, Irak en Syrië komen vluchtelingen Turkije binnen. Belangrijkste groepen zijn Syriërs, Irakezen, Afghanen, Iraniërs en Somaliërs. Sommige vluchtelingen hebben als doel via UNHCR een status te verkrijgen en via hervestiging op legale wijze naar het westen te komen. Het overgrote deel ziet Turkije echter als een springplank voor illegale migratie naar het westen.

3.2 Terugkeer en hervestiging²¹⁵

UNHCR (in samenwerking met IOM voor de operationele afwikkeling) is verantwoordelijk voor hervestiging van vluchtelingen. Belangrijkste landen van hervestiging zijn VS, Canada en Australië. Binnen de EU zijn dat Zweden en Frankrijk. IOM heeft een bescheiden programma voor vrijwillige terugkeer.

Als een persoon Turkije niet illegaal heeft verlaten en in het bezit is van een geldig paspoort, dan kan deze persoon eenvoudig naar Turkije terugkeren. Volgens IOM is dat voor personen met de Turkse nationaliteit doorgaans geen probleem. Volgens IOM is het met een *laissez-passer* of een tijdelijk reisdocument, of zelfs als men geen identiteitskaart heeft, ook eenvoudig Turkije binnen te komen. Men moet daarbij wel kunnen bewijzen dat men Turks is, door wat in de Turkse taal te spreken.

Indien men Turkije wil inreizen met een *laissez-passer* of een tijdelijk reisdocument, kunnen de Turkse autoriteiten vragen waarom de reiziger een dergelijk document bij de Turkse ambassade of het Turkse consulaat heeft gevraagd. De autoriteiten kunnen daarbij controleren op criminele activiteiten of het eventueel ontduiken van de militaire dienstplicht. Wanneer de betreffende persoon dienstplichtig is, wordt hij meteen overgedragen aan de strijdkrachten. Wanneer de betreffende persoon een strafbaar feit heeft gepleegd, wordt hij op het vliegveld opgepakt.

3.3 Iraakse vluchtelingen

In de verslagperiode is geen verandering opgetreden in de situatie van vluchtelingen en asielzoekers afkomstig uit (het noorden van) Irak, Iran en andere niet-Europese landen, die zich bij UNHCR in Turkije hebben aangemeld of door UNHCR zijn erkend als vluchteling. Hun situatie is over het algemeen niet makkelijk. De situatie van vluchtelingen en asielzoekers die over financiële middelen beschikken, is meestal beter.²¹⁶

3.4 Oeigoerse vluchtelingen

De Oeigoeren in Turkije zijn beter georganiseerd dan bevolkingsgroepen uit andere landen. Oeigoerse ngo's staan bekend om hun goede samenwerking met de Turkse overheid. Dankzij deze ngo's is de situatie van Oeigoerse asielzoekers en vluchtelingen over het algemeen beter dan die van asielzoekers en vluchtelingen uit bijvoorbeeld Iran en Irak.²¹⁷

Met betrekking tot de vraag of er een nadere beschrijving gegeven kan worden van de gang van zaken bij het aanvragen van de Turkse nationaliteit door Oeigoeren in

²¹⁵ Zie ook paragraaf 4 *Migratie* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

²¹⁶ Zie ook hoofdstuk 4 *Migratie* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

²¹⁷ Zie ook hoofdstuk 4 *Migratie* van het algemeen ambtsbericht Turkije van 3 februari 2012.

Turkije, waarbij Turkije mogelijk als verblijfsalternatief kan dienen, is niet bekend wat de gang van zaken is.

Met betrekking tot Oeigoeren die eerder in Turkije verbleven en die naar Turkije terugkeren, is over de vraag of er een speciaal loket zou bestaan waar men als Oeigoer een aanvraag zou kunnen indienen en binnen enkele dagen de Turkse nationaliteit zou kunnen verkrijgen, nog geen nadere informatie ontvangen.

3.5

Syrische vluchtelingen

De Turkse overheid heeft vanaf het begin van de Syrische crisis een goede opvang van Syrische vluchtelingen mogelijk gemaakt. In het begin vooral in goed geoutilleerde containerkampen en nu ook in tentenkampen. De Turkse overheid coördineert samen met UNHCR en enkele Turkse ngo's de hulpverlening aan de Syrische vluchtelingen. De voorzieningen zijn gemeten naar internationale standaarden uitstekend. De vluchtelingen worden voorzien van drie maaltijden per dag en kunnen gebruik maken van medische en onderwijsvoorzieningen.

Volgens de meest recente cijfers (mei 2013) van UNHCR zijn er 293.665 geregistreerde Syrische vluchtelingen in Turkije, waarvan de meesten leven in kampementen verspreid over zeven provincies in het zuidoosten van het land. Buiten deze kampen bestaat er voor de naar schatting meer dan 70.000 Syrische vluchtelingen in steden of dorpen nauwelijks enige ondersteuning. Buiten de kampen moeten vluchtelingen zelf betalen voor huur, voedsel en medische zorg. Verder bevinden zich zo'n 10.000 vluchtelingen aan de Syrische kant van de grens in afwachting van het gereed komen van passende accommodatie voor opvang.²¹⁸

Vluchtelingen uit Syrië worden voor een belangrijk deel gehuisvest in kampementen in de vier grensprovincies Hatay, Gaziantep, Kilis en Urfa.²¹⁹ In de provincie Hatay in het uiterste zuiden van Turkije bevinden zich vijf vluchtelingenkampen met in totaal 12.000 vluchtelingen afkomstig. Nieuwe vluchtelingen uit Syrië die via een van de twee grensovergangen in Hatay binnenkomen, worden nu naar andere provincies gestuurd. Bron van onvrede bij de lokale bevolking is het feit dat het gezondheidssysteem overbelast is geraakt. Syrische strijders krijgen voorrang voor een medische behandeling.

Er was sprake van een vreedzame co-existentie van de verschillende bevolkingsgroepen in Hatay, een van oudsher heterogeen samengestelde bevolking met onder meer een Arabisch-alawitische minderheid, die verwant is aan de alawieten in Syrië.

De Turks-soennitische Internationale Humanitaire Hulporganisatie IHH (*ve Insan Hak Hürriyetleri ve Insani Yardim Vakfi*) is erg actief ten aanzien van Syrische vluchtelingen, op het gebied van scholing, gezondheidszorg en sociale bijstand. Het is IHH niet toegestaan zelf Syrisch grondgebied te betreden. Ook zijn er posten aan de Turks-Syrische grens opgezet, waar hulpgoederen worden geleverd aan vluchtelingen aan de Syrische kant van de grens. In veldkeukens worden zo'n 10.000 maaltijden per dag bereid.

²¹⁸ *Syrian refugees: Reliance on camps creates few good options*, Refugees International (5 december 2012). *Syrian refugees: Reliance on camps creates few good options*, Refugees International (5 december 2012); *Informal Meeting of the Justice and Home Affairs Council (Dublin, 17 January 2013) – Remarks by António Guterres, United Nations High Commissioner for Refugees; Number of Syrians seeking refuge in Turkey continues to rise, UN agency reports*, UN News Service (14 januari 2013).

²¹⁹ *Turkey: Ensure safety of Syrian refugees and access for national and international monitors*, Amnesty International (12 juni 2012).

De gevolgen van de onlusten in Syrië zijn slecht voor de lokale economie. De economische activiteit zou met 20% zijn teruggelopen. Vooral de transportsector is zwaar getroffen. De export naar Syrië is vrijwel stil komen te liggen.

Om de opvang van de Syrische vluchtelingen buiten de kampen in Turkije beheersbaar te maken, worden stappen ondernomen om geregistreerde vluchtelingen een werkvergunning te geven.²²⁰ Turkse ondernemers zouden dit voorstel steunen, omdat in de grensgebieden in sommige sectoren een arbeidstekort is.

De humanitaire situatie in het noorden van Syrië verslechterde in de verslagperiode zeer snel en dit had zijn weerslag op Turkije. Een laatste missie van UNHCR gaf aan dat Turkije in de loop van 2013 met een miljoen Syrische vluchtelingen rekening moet houden. Thans worden naast de bestaande zeventien kampen drie nieuwe kampen opgezet. De genereuze Turkse opvang tot dusverre (geschatte kosten volgens Turkije 1,5 miljard dollar plus 200 miljoen dollar in Syrië zelf) lijkt niet vol te houden. Ook wordt gevreesd voor sektarische spanningen. Om die reden zou Syrisch-Koerdische vluchtelingen de toegang tot Turkse vluchtelingenkampen worden geweigerd. Ook zou hen medische zorg worden ontzegd.

In april 2013 werd besloten een apart kamp voor Syrische christelijke vluchtelingen in te richten bij Midyat, een stad van 55.000 inwoners langs de noordoostgrens van Syrië en bij het eeuwenoude Mor Gabrielklooster.²²¹

3.6 Activiteiten internationale organisaties²²²

- *Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)*

IOM faciliteert de hervestiging van door UNHCR erkende vluchtelingen en van migranten in het kader van gezinshereniging en gezinsvorming en ondersteunt de Turkse overheid bij beleidsvorming en –uitvoering op het gebied van migratie. IOM is in Turkije actief op het gebied van preventie en opsporing van mensenhandel, vooral vrouwenhandel.²²³ IOM verzorgt voorts trainingen voor politie en grenspolitie onder meer op het gebied van mensenrechten, mensenhandel, rechten van migranten en vluchtelingen.

- *Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC)*

Het ICRC heeft een minimale presentie in Turkije, die vooral gericht is op ondersteuning van de ICRC-interventies in (Noord) Irak.

- *Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR)*

UNHCR is feitelijk uitvoerder van het Turkse asielbeleid vanwege de geografische beperking die Turkije bij het Vluchtelingenverdrag maakte. Deze taak komt neer op opvang, statusdeterminatie en hervestiging van vluchtelingen buiten Turkije of het vinden van duurzame oplossingen binnen Turkije. UNHCR streeft er naar deze verantwoordelijkheid over te dragen aan Turkije. Turkije vreest een grote toestroom van vluchtelingen/asielzoekers naar Turkije wanneer dat gebeurt.

De belangrijkste ontwikkeling voor internationale organisaties is de goedkeuring op 4 april 2013 door het Turkse parlement van de wet over Buitenlanders en Internationale Bescherming. Deze wet voorziet in een juridisch kader voor asiel en migratiezaken. Zowel boven genoemde internationale organisaties als de EU hebben

²²⁰ Turkey: Syrian refugees choosing to work risk exploitation, Integrated Regional Information Networks (IRIN) (26 december 2012).

²²¹ Turks tentenkamp kan christelijk getto worden, Nederlands Dagblad (7 mei 2013).

²²² Er hebben zich in de verslagperiode geen relevante nieuwe ontwikkelingen voorgedaan met betrekking tot de activiteiten van onderstaande internationale organisaties in Turkije ten aanzien van vluchtelingen en asielzoekers.

²²³ Zie ook 2012 Trafficking in Persons Report – Turkey, US State Department (19 juni 2012).

verheugd gereageerd op deze stap. Daarnaast hebben vooral IOM en UNHCR actief bijgedragen aan de totstandkoming van deze wet. Zij zullen nadrukkelijk betrokken worden bij de invoering en de voorbereiding van secundaire wetgeving. Ook Nederland hoopt daar via een met het IOM opgezet project aan bij te dragen.

3.7

Opvang van binnenlandse ontheemden

Binnenlandse ontheemden in Turkije zijn voornamelijk Koerden. Er is in Turkije geen speciaal gebied waar binnenlandse vluchtelingen worden opgevangen. Het aantal binnenlandse ontheemden nam toe als gevolg van twee aardbevingen in de omgeving van de stad Van in oktober en november 2011.²²⁴

Binnenlandse ontheemden leven in stedelijke gebieden (Batman, Diyarbakir, Hakkari, Van, Istanbul, Ankara en Izmir) in armoede met weinig of geen toegang tot sociale, educatieve en sanitaire diensten. Factoren die een terugkeer naar hun oorspronkelijke woonplaatsen in de weg staan, zijn onder andere het ontbreken van infrastructuur, geldgebrek, beperkte mogelijkheden voor werk en de veiligheidssituatie in het oosten en zuidoosten van het land.²²⁵

De mogelijkheden voor terugkeer van mensen die door de gewelddadigheden in het verleden hun dorpen hebben moeten verlaten, zijn in de verslagperiode niet opmerkelijk verbeterd.²²⁶

Volgens het ministerie van Binnenlandse Zaken waren er in 2012 386.360 binnenlandse ontheemden in Turkije. Zij kunnen de overheid om compensatie vragen. Tussen midden 2004 en oktober 2012 zouden er volgens het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken 361.279 verzoeken voor compensatie zijn ingediend. Eind december 2012 was voor een bedrag van circa 1,6 miljard dollar uitgekeerd. Wegens gebrek aan financiële middelen en de grote werklust bij de *Damage Assessment Commissions* verlopen onderzoek en betaling van schadeloosstelling traag. De binnenlandse ontheemden worden vooral opgevangen in de grote stedelijke centra in het zuidoosten van het land, maar ook in Istanbul, Izmir, Ankara, Adana en Mersin.²²⁷

3.8

Standpunt UNHCR

Sinds het uitbrengen van het vorige algemeen ambtsbericht Turkije in februari 2012 zijn van UNHCR geen nieuwe beleidsstandpunten over Turkije bekend geworden.

²²⁴ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Turkey: Estimates that 953,680 – 1,201,200 people were displaced between 1986 – 2005 (2012)*, Internal Displacement Monitoring Centre (19 december 2012).

²²⁵ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Global overview 2011: People internally displaced by conflict and violence – Turkey*, Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) (19 april 2012).

²²⁶ *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013); *Global overview 2011: People internally displaced by conflict and violence – Turkey*, Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) (19 april 2012).

²²⁷ *Turkey 2012 Progress Report*, SWD (2012) 336, Commissie van de Europese Gemeenschappen (10 oktober 2012); *Global overview 2011: People internally displaced by conflict and violence – Turkey*, Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) (19 april 2012); *Reparations and displacement in Turkey – lessons learned from the Compensation Law*, International Center for Transitional Justice (ICTJ) (juli 2012); *2012 Country Reports on Human Rights Practices – Turkey*, US Department of State (19 april 2013).

4 Literatuurlijst

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Agence France-Presse (AFP)

Amnesty International

- *Turkey: Time to deliver genuine human rights reform* (22 februari 2013)
- *Turkey: Amnesty International condemns Syrian border bombing* (13 februari 2013)
- *Turkey: Amnesty International condemns embassy bombing* (1 februari 2013)
- *Turkey: Investigate attacks against Armenian women in Istanbul* (28 januari 2013)
- *Turkey: Anti-terror arrests target prominent human rights lawyers* (18 januari 2013)
- *No truth and no justice one year after the Uludere/Qileban bombing* (27 december 2012)
- *Turkey: Police actions against demonstrators must be investigated* (20 december 2012)
- *Turkey: Reconsider appointment to key rights body* (9 december 2012)
- *Turkey: Hunger strike ended – health risks remain* (21 november 2012)
- *Historic verdict finds Turkish officials caused activist's death in custody* (2 oktober 2012)
- *Turkey: New verdict due in key torture case* (24 september 2012)
- *Turkey: Time to recognize right to conscientious objection* (12 juni 2012)
- *Turkey: Ensure safety of Syrian Refugees and access for national and international monitors* (12 juni 2012)
- *Turkish Prime Minister's staunch opposition to abortion undermines human rights* (30 mei 2012)
- *Amnesty International Annual Report 2012 – Turkey* (24 mei 2012)
- *Turkey: Follow-up procedure to the forty-fifth session of the Committee against Torture* (mei 2012)
- *Turkey: Draft bill risks violating rights of prisoners* (20 februari 2012)
- *Turkey: Uludere bombing investigation lacks credibility* (3 februari 2012)

ANP

Associated Press (AP)

Bianet

- *Displaced villagers unwilling to return for fear of more clashes* (12 augustus 2012)
- *Aerial bombing forcing mass exodus from Şemdinli, mayor warns* (31 juli 2012)

Central Intelligence Agency

- *The World Factbook – Turkey* (5 februari 2013)

Commissie van de Europese Gemeenschappen

- *Turkey 2012 Progress Report, SWD (2012) 336* (10 oktober 2012)

Committee to Protect Journalists

- *Attacks on the Press in 2012 – Turkey* (14 februari 2013)
- *Kurdish journalists, media workers released in Turkey* (11 februari 2013)
- *Several journalists jailed in new Turkish crackdown* (22 januari 2013)
- *In Turkey, Odatv published conditionally released* (28 december 2012)
- *Annual Prison Census 2010 – Turkey* (11 december 2012)
- *Investigation, threats against freed Turkish journalists* (22 maart 2012)

Congressional Research Service (CRS)

- *Turkey: Background and U.S. Relations* (2 februari 2012)

Department of Immigration and Citizenship/Country Research Section/Canberra

- *Kurds in Turkey* (juli 2012)

Deutsche Presseagentur (DPA)

The Economist Intelligence Unit

- *Turkey - Country Report* (januari 2013)
- *Turkey - Country Profile 2008*

Het Financieele Dagblad

Foreign & Commonwealth Office, UK

- *Country Profile – Turkey* (22 februari 2012)
- *Annual Report on Human Rights 2010 – Turkey* (31 maart 2011)
- *Travel Advice by Country: Turkey* (4 februari 2013)

Forum 18 News Service, Oslo, Norway

- *Turkey: The new Constitution and the headscarf – a selective freedom?* (4 maart 2013)
- *Turkey: Expectations of the new constitution and what this means for freedom of religion or belief* (4 december 2012)
- *Turkey: How far will new constitution protect freedom of religion or belief?* (22 augustus 2012)
- *Turkey: Religious groups, expectations of the new constitution, and the AKP* (13 juni 2012)
- *Turkey: Selective progress on conscientious objection* (1 mei 2012)
- *Turkey: Denigrating religious values – a way to silence critics of religion?* (15 februari 2012)

Freedom House

- *Freedom of the Press 2012 – Turkey* (12 oktober 2012)
- *Freedom on the Net 2012 – Turkey* (25 september 2012)
- *Freedom in the World 2012 – Turkey* (31 augustus 2012)

Human Rights Watch

- *World Report 2013 – Events of 2012: Turkey* (31 januari 2013)
- *Turkey: Terror laws undermine progress on rights* (31 januari 2013)
- *Turkey: Nine human rights lawyers imprisoned* (22 januari 2013)
- *Turkey: No justice for airstrike victims* (27 december 2012)
- *Turkey: End overly broad website blocking* (21 december 2012)
- *Turkey: Reconsider appointment to key rights body* (10 december 2012)

- *Time for Justice – Ending impunity for killings and disappearances in 1990s Turkey* (september 2012)
- *Turkey: Scrap flawed plan for rights body* (19 juni 2012)
- *In the name of security – counterterrorism laws worldwide since September 11 – Turkey* (juni 2012)
- *Turkey: Don't bar access to abortion* (31 mei 2012)
- *Turkey: Coup trial offers chance for justice* (4 april 2012)
- *Turkey: Adopt strong domestic violence law* (7 maart 2012)
- *Turkey: Draft reform law falls short* (13 februari 2012)
- *World report 2012 – Turkey* (22 januari 2012)

Immigration and Refugee Board of Canada

- *Turkey: The Kurdistan Workers' Party (PKK), including areas of operation and targets, methods of recruitment and activities; state response* (15 juni 2012)
- *Turkey: Situation of Kurds in western cities such as Ankara, Istanbul, Izmir, Konya and Mersin; resettlement to these cities (2009 – May 2012)* (14 juni 2012)
- *Turkey: Treatment of detainees in police custody; recourses available to detainees to file complaints against the police and their effectiveness* (8 juni 2012)
- *Turkey: Treatment of Alevis by society and government authorities; state response to mistreatment (2008 – May 2012)* (1 juni 2012)
- *Turquie: Information sur la violence conjugale, y compris les lois, la protection offerte par l'État et les services de soutien* (28 mei 2012)

Institute for War and Peace Reporting

- *Alarm at attacks on Turkish Armenians* (22 februari 2013)

Integrated Regional Information Networks (IRIN)

- *Turkey: Syrian refugees choosing to work risk exploitation* (26 december 2012)
- *Iraq-Syria: As Kurds enter the fray, risk of conflicts grows* (2 augustus 2012)

International Center for Transitional Justice (ICTJ)

- *Reparations and displacement in Turkey – lessons learned from the Compensation Law* (juli 2012)

International Crisis Group

- *Syria's Kurds: A struggle within a struggle* (22 januari 2013)
- *Turkey's Kurdish impasse: The view from Diyarbakir*, Europe Report no. 222 (30 november 2012)
- *Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement*, Europe Report no. 219 (11 september 2012)

International Institute for Strategic Studies

- *Turkey's frustrations grow with Syrian civil war* (oktober 2012)

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC)

- *Turkey – Estimates that 953,680 – 1,201,200 people were displaced between 1986 – 2005 (2012)* (19 december 2012)
- *Global overview 2011: People internally displaced by conflict and violence – Turkey* (19 april 2012)

International Federation for Human Rights (FIDH)

- *Turkey: Sentencing of four lawyers members of IHD Ankara Branch* (5 februari 2013)
- *Turkey: New violation of the rights to defence in Turkey – worrying arbitrary arrests of advocates and defenders of human rights* (28 januari 2013)
- *Turkey – Human Rights Defenders, guilty until proven innocent* (mei 2012)

International Trade Union Confederation

- *2012 Annual survey of violations of trade union rights – Turkey* (6 juni 2012)

Jamestown Foundation

- *Assessing the threat to Turkey from Syrian-based Kurdish militants* (9 augustus 2012)
- *Once feared Kurdish Hizbullah making transition to politics in Turkey* (14 juni 2012)
- *How Kurdish PKK militants are exploiting the crisis in Syria to achieve regional autonomy* (6 april 2012)
- *The Uludere air raid and systemic gaps in Turkey's intelligence infrastructure* (26 januari 2012)

Kaos Gay and Lesbian Cultural Research and Solidarity Association

- *2012 Human rights report for LGBT people* (februari 2013)
- *Officers committing 'homosexuality offence' to be dismissed from the Turkish army* (4 februari 2013)
- *Unnatural sexual relation or psycho-sexual deficiency: is a third way impossible?* (26 november 2012)
- *New psychological torture for gays from GATA: facing the family* (14 maart 2012)

Minority Rights Group International

- *State of the World's Minorities and Indigenous Peoples 2012 – Turkey* (28 juni 2012)

Le Monde

NRC Next

Oxford Analytica

- *Turkey: Pressure for military response to Syria rises* (13 mei 2013)
- *Turkey's Kurdish peace process advances Erdogan's aims* (2 mei 2013)
- *Turkey: Kurdish cease-fire boosts peace prospects* (12 maart 2013)
- *Turkish drive for Kurdish peace deal could succeed* (12 februari 2013)
- *Turkey: US embassy attack does not threaten stability* (4 februari 2013)
- *Electoral politics may raise business risks in Turkey* (15 januari 2013)
- *Prospects for Turkish politics and economy in 2013* (13 november 2012)
- *Turkey: Erdogan lays ground for presidential bid* (1 oktober 2012)
- *Turkey: Convictions damage military capabilities* (24 september 2012)
- *Prospects for Turkey in the fourth quarter* (11 september 2012)
- *Purges pave way to Turkish military's politicisation* (23 augustus 2012)
- *Religious agenda complicates Turkish education reform* (4 april 2012)
- *AKP party rivalries raise Turkish governance concerns* (28 maart 2012)
- *Turkey set to benefit from closer Iraqi Kurdish ties* (30 januari 2012)

Peace in Kurdistan Campaign

- *Lawyers on trial in Turkey*, meeting report (4 maart 2013)

Refugees International

- *Syrian refugees: reliance on camps creates few good options* (5 december 2012)

Reporters without Borders

- *Anti-terrorism legislation – announced reforms must not stop halfway* (13 februari 2013)
- *Journalist badly wounded in embassy bombing, unacceptable comments by premier* (1 februari 2013)
- *Turkey – World's biggest prison for journalists* (19 december 2012)
- *Judicial harassment of Turkey's media* (7 november 2012)
- *Internet enemies 2012: Countries under surveillance – Turkey* (12 maart 2012)
- *Cautious hope – judicial bill – just placatory gesture or start of real change?* (9 februari 2012)

Reuters

Stratfor – Global Intelligence

- *The risks of Turkey's policy in Syria* (13 mei 2013)
- *Turkey's geographical ambition* (1 mei 2013)
- *In Turkey, Erdogan finds obstacles in his push for reform* (18 april 2013)
- *The Kurdish Qandil Mountains* (28 maart 2013)
- *The U.S. role in warming Israeli-Turkish relations* (28 maart 2013)
- *Turkey: The challenges of a truce with the PKK* (21 maart 2013)
- *Continued maneuvering in Northern Iraq* (18 oktober 2012)
- *Turkey: The ruling party's transition strategy* (9 juli 2012)
- *Turkey's strategy for its Kurdish problem* (20 juni 2012)
- *In Turkey, trials may shape military's future* (23 april 2012)
- *Turkey's strategy* (17 april 2012)

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR)

- *Informal meeting of the Justice and Home Affairs Council (Dublin, 17 January 2013 – Remarks by António Guterres, United Nations High Commissioner for Refugees*

United Nations

- *Report of the Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances, A/HRC/22/45* (28 januari 2013)
- *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Gabriela Knaul, on her mission to Turkey (10 tot 14 October 2011), A/HRC/20/19/Add.3* (4 mei 2012)

UN News Service

US Commission of International Religious Freedom (USCIRF)

- *USCIRF Annual Report 2012 – Countries of particular concern: Turkey* (20 maart 2012).

US Department of Labor

- *2011 Findings of the Worst Forms of Child Labor – Turkey* (26 september 2012)

US Department of State

- *Turkey: Fact Sheet* (7 januari 2013)
- *Country Reports on Terrorism 2011 – Turkey* (31 juli 2012)
- *2011 Report on International Religious Freedom - Turkey* (30 juli 2012)
- *2012 Country Reports on Human Rights Practices - Turkey* (19 april 2013)
- *Turkey 2012 International Religious Freedom Report* (20 mei 2013)

www.globalgayz.com/europe/turkey

www.eurasianet.org

www.broadleft.org

